

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку розрахунків з підзвітними особами та аналіз
дебіторської заборгованості підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Луняк В. О.
Керівник: Сіренко О. В.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ.....	9
1.1. Економічний зміст розрахунків з підзвітними особами	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	22
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ.....	29
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	29
2.2. Облік розрахунків з підзвітними особами та відображення інформації у звітності	32
2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з підзвітними особами	38
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ «XXX».....	40
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання	40
3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості.....	52
3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства	58
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. Особливе місце серед розрахункових операцій займають розрахунки з підзвітними особами, які доступні всім компаніям, незалежно від форми власності та галузі. Розрахунки з підзвітними особами охоплюють широкий спектр операцій, включаючи готівку, платежі, придбання критичних активів та оподаткування. Зокрема, це придбання за готівку запасних частин, матеріалів, палива та канцелярських товарів, офісного обладнання, дрібного ремонту транспортних засобів, витрат на відрядження в межах та за межами України, а також агентської винагороди. Особливу увагу слід звернути на операції з підзвітними особами, оскільки вони відображаються як у податковому, так і у фінансовому обліку. З точки зору фінансового обліку, всі суми, витрачені підзвітною особою та затверджені керівництвом, включаються до витрат компанії.

При цьому завданням бухгалтера є не тільки управління своєчасним і правильним відображенням операцій на рахунках, а й контроль за доцільністю їх використання та збереженням сум на рахунках. Іншим важливим аспектом є питання оподаткування сум, витрачених підзвітними особами.

Облік операцій з підзвітними особами, з одного боку, менш складний, але, з іншого боку, в цій сфері допускається багато помилок. Найпоширенішими з них є відсутність підтверджуючих документів та недотримання граничних сум розрахунків готівкою з юридичними та фізичними особами. Такі помилки можуть мати значні негативні податкові наслідки. Тому дослідження обліку, аналізу та управління розрахунками з підзвітними особами на вітчизняних підприємствах, у тому числі комунальних підприємствах, є актуальним у сучасних умовах господарювання.

Коло питань пов'язаних з теоретико-методичними основами обліку розрахунків з підзвітними особами досліджували такі вчені: Белозерцев В. С. [2], Гармай О. [9], Голишева Ю. О. [10], Денисенко Я. Р [14], Ільченко Н. С. [17], Кондукова Е. В. [23], Королук Т. М. [36], Лісовий А. В. [23], Михасик О. Д. [34],

Мойсеєнко Т. [35], Мозиль О. [36], Мостицька С. І. [37], Савченко Д. В. [2], Ткаченко О. [66] та інші.

Моделі аналізу дебіторської заборгованості досліджували вітчизняні науковці, такі як: Бондарчук Н. В. [3], Бурова Т. А. [5], Волошина В. В. [5], Ганусич В. О. [7], Гаркуша К. [8], Гурська І. В. [7], Димченко О. В. [15], Демченко К. Ю. [15], Кайданник О. Б. [21], Кручак Л. [24], Петричко М. М. [44], Рибалко О. [8], Тімашова А. М. [3], Чуєва К. Ю. [15], Ямненко Г. [71] та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є поглиблення та розширення методологічних і організаційних аспектів обліку розрахунків з підзвітними особами та аналіз дебіторської заборгованості для визначення напрямів їх удосконалення на вітчизняних підприємствах. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити зміст та значення розрахунків з підзвітними особами підприємств;
- дослідити нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з підзвітними особами підприємств;
- узагальнити погляди на стан дослідження проблеми досліджуваних розрахунків;
- охарактеризувати організацію господарської діяльності та бухгалтерського обліку на «XXX»;
- вивчити порядок документування, синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з підзвітними особами, алгоритм відображення інформації у фінансовій звітності;
- провести детальний аналіз дебіторської заборгованості.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є діюча система розрахунків з підзвітними особами, облік і аналіз на «XXX». Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних засад бухгалтерського обліку розрахунків з підзвітними особами та аналіз дебіторської заборгованості.

Методи дослідження. Аналіз (вивчення діяльності підприємства з метою

пізнання її окремих сторін, процесів, елементів, існуючих взаємозв'язків і взаємодії факторів та отримання проміжних оцінок виробничих явищ і роботи окремих підрозділів) та синтез (об'єднання окремих частин і елементів явища в одне ціле). Вивчення окремих економічних явищ дає можливість об'єднувати їх у більш складні процеси та групи, узагальнювати вплив різних факторів та робити підсумкові детальні оцінки результатів діяльності підприємств. Серед інших аналітичних методів, що використовувалися, - системний аналіз, аналіз чинного законодавства, методи фінансового аналізу та діаграмні методи.

Наукова новизна одержаних результатів.

1) побудовано алгоритм документування розрахунків за авансами виданими та відшкодування витрат, що є актуальним питанням в межах постійних змін у вітчизняному законодавстві щодо обліку і оподаткування розрахунків з підзвітними особами;

2) на теоретичному рівні узагальнено трактування категорії «дебіторська заборгованість» в дослідженнях науковців. Встановлено неоднозначність таких трактувань, зокрема, вона розглядається як: сума фінансових зобов'язань, грошовий борг, вкладення грошових коштів в оборотні активи, кошти у розрахунках, сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству; боргові вимоги; сума заборгованості дебіторів на певну дату;

3) виокремлено класифікаційні ознаки поточної дебіторської заборгованості з точки зору бухгалтерського обліку, що сприятиме поліпшенню діагностики дебіторської заборгованості, орієнтуючи на більш глибоке дослідження стану та причин виникнення дебіторської заборгованості підприємства та орієнтоване на підвищення ефективності управління боргами підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації (щодо вдосконалення документування та аналітичного обліку розрахунків з підзвітними особами, постійного моніторингу сум дебіторської заборгованості) сприятимуть до вдосконалення цих операцій та управління ними, як для відповідальних осіб, так і для тих, хто зобов'язаний звітувати про них.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження

доповідалися і одержали позитивну оцінку на науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик (жовтень 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 тез (0,15 др. арк.) у матеріалах конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

1.1. Економічний зміст розрахунків з підзвітними особами

Сучасний український ринок зазнав і продовжує зазнавати кардинальних змін. Етап вдосконалення ринкових відносин, вихід українських компаній на зовнішні ринки, вихід українських компаній на зовнішній ринок збільшив обсяг бізнес-процесів що включають в собі процеси з розрахунками як у готівковій так у безготівковій формах, та інші динамічні економічні процеси розвитку країни. Відбуваються й інші динамічні економічні процесиврозвитку країни. Ці процеси впливають на взаємовідносини між працівниками різних підприємств у різних сферах діяльності. Вони включають себе швидке придбання товарів (робіт, послуг) як готівкою, так і безготівковим шляхом.

Сучасний Український ринок зазнав кардинальних змін до сьогодні, пройшов етап удосконалення ринкових відносин, а саме за рахунок виходу на іноземний ринок українських підприємств, що призвело до збільшення елементарних господарських операцій з розширенням спектру бізнес-процесів, нових технологій, що включають в собі процеси з розрахунками як у готівковій так у безготівковій формах, та інші динамічні економічні процеси розвитку країни. Класифікація поточної дебіторської заборгованості представлено у додатку А.1.

Дані процеси вплинули взаємозв'язок працівників різних підприємств різних сфер діяльності з посадовими особами, що включають в себе оперативне придбання товарів (робіт, послуг) готівко так і за допомогою безготівкових розрахунків [1]. Як наслідок дані зміни привели до збільшення обсягів розрахунків з підзвітними особами окремих підприємств, що також одночасно і ускладнило їх. Існує досить багато питань, які потребують додаткового перегляду та більш детального вивчення і теоретичного дослідження основних напрямків

розвитку даних розрахунків.

Детальний аналіз терміну «відрядження» показує, що ця категорія згадується як у Кодексі законів про працю, так і в Податковому кодексі України, але визначення цього поняття відсутнє в обох документах. Заразом, пропонується застосовувати Інструкцію № 59 «Інструкцію про службові відрядження в межах України та за кордон» [18], в якій зазначено, що поняття «службове відрядження» визначається як поїздка працівника від підприємства, установи, організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів, за розпорядженням керівника державної установи (службові відрядження визначаються за наявності документів, що підтверджують зв'язок відрядження з основною діяльністю підприємства).

Розуміння термінології дає можливість ідентифікувати об'єкт бухгалтерського обліку та у достатній мірі розуміти зміст господарської дії чи події, що відбулася з цим об'єктом (рис. 1.1) [2].

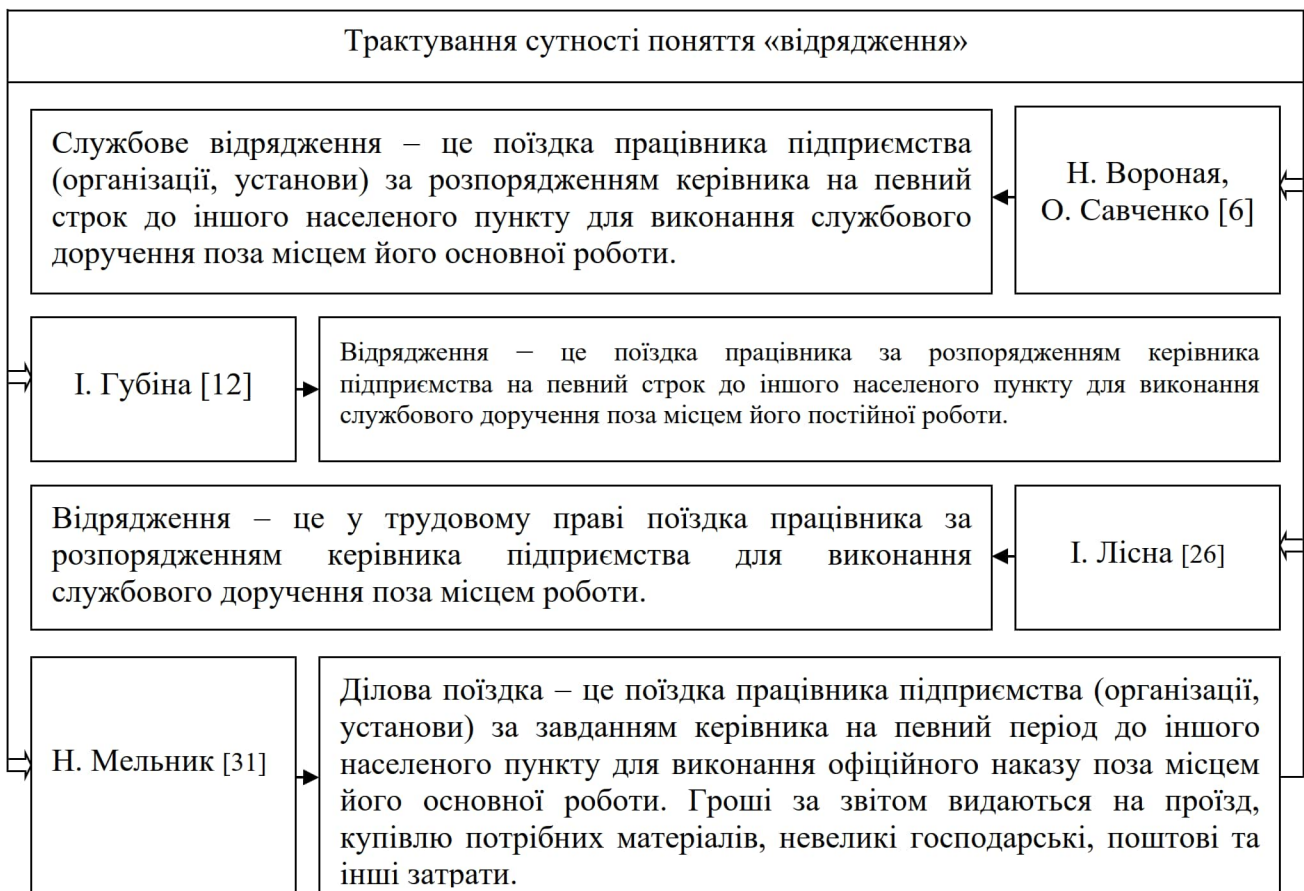

Рис. 1.1. Підходи до визначення сутності поняття «відрядження»

Таким чином, наведені підходи, щодо ідентифікації дослідження даного терміну на рис. 1.1 ілюструє, що дане поняття нарікають по-різному: «відрядження», «службове відрядження», «ділова поїздка». Це свідчить про не досконалу нормативну базу для суб'єктів господарювання. Визнання поїздки відрядженням наведено на рис. 1.2.

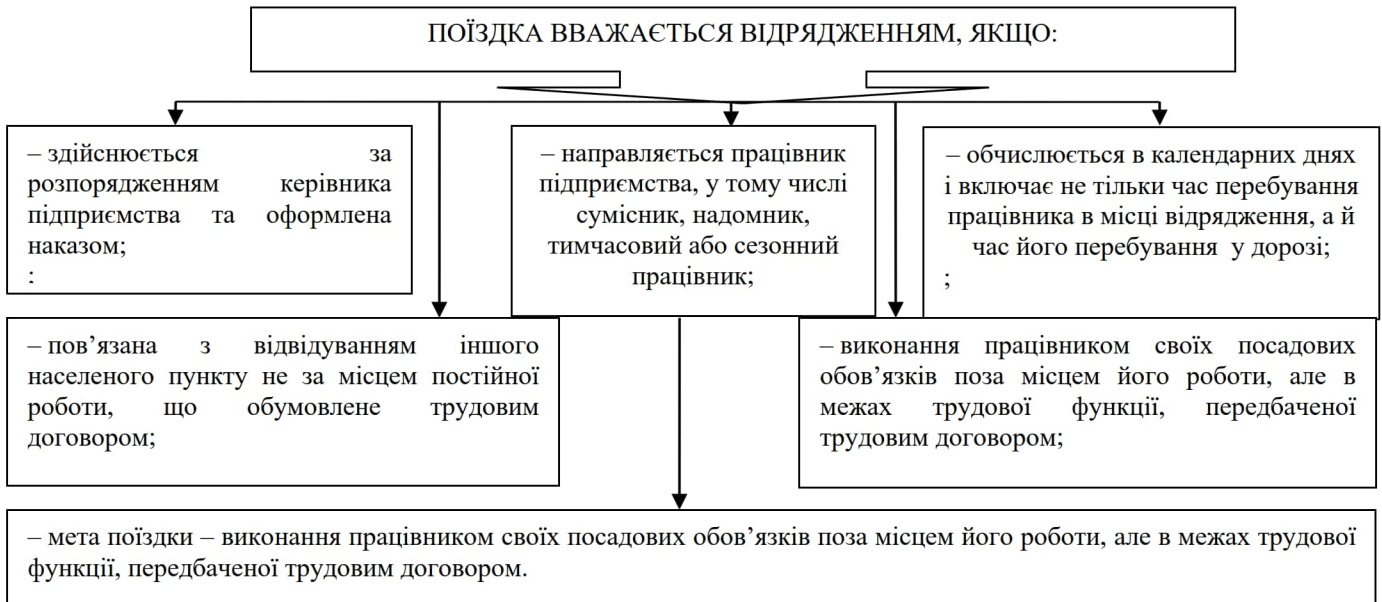

Рис. 1.2. Визнання поїздки відрядженням [46]

Відтак, службовим відрядженням вважається поїздка: працівника за розпорядженням керівника на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства) [51].

На законодавчому рівні порядок відрядження (направлення, вибуття, повернення, обсяг гарантій і компенсацій, документування) ґрунтовно визначено лише для установ, які повністю або частково фінансуються із державного бюджету.

На нашу думку, при оформленні відряджень для кожного підприємства головним орієнтиром має стати Положення про службові відрядження, яке визначає базиси поїздки, зокрема питання щодо документування відряджень. Положення про відрядження це власна політика підприємства відносно

відряджень [46]. Затвердженої форми Положення про відрядження діюче законодавство не містить, але цей внутрішній документ має для підприємства велике значення. Положення про відрядження на підприємстві вводиться в дію окремим наказом (рис. 1.3).

«XXX»	Наказ № 27	Код ЄДРПОУ 21044349
28.12.2022		с. Терешки
Про введення в дію Положення про службові відрядження		
Наказую:		
1. Ввести в дію Положення про службові відрядження працівників «XXX» з 03.01.2023 р.		
2. Контроль за відшкодуванням витрат на відрядження покласти на головного бухгалтера Бережну К. Д.		
3. Контроль за документальним оформленням відрядження покласти на начальника відділу кадрів Власенка В. С.		
4. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.		
Голова	<i>ГУР</i>	В. Гур
З наказом ознайомлені:		
Головний бухгалтер	<i>Бережна</i>	К. Бережна
Начальник відділу кадрів	<i>Власенко</i>	В. Власенко

Рис. 1.3. Приклад наказу про введення в дію Положення про відрядження працівників

Фактична кількість днів перебування у відрядженні визначається згідно з наказом про відрядження за наявності одного чи декількох документальних доказів перебування особи у відрядженні (відміток прикордонних служб про перетин кордону, проїзних документів, рахунків на проживання та/або будь-яких інших документів, що підтверджують фактичне перебування особи у відрядженні).

Професор Я. Р. Денисенко, зауважує, що «підзвітна особа – довірена особа підприємства, яка має сукупність прав і обов'язків по відношенню до підприємства» [14].

Описуючи процес організації обліку з підзвітними особами на підприємстві доцільно згадати, про необхідність визначення і фіксування у Наказі про облікову

політику підприємства вимог щодо кількості відряджень і видачі коштів щорічно на одного працівника, їх поверненні за певних обставин, відмітити первинні документи, котрі буде використовувати підприємство для процесу обліку із підзвітними особами.

Це дозволить у майбутньому уникнути непорозумінь і виявити відповідальних осіб при певних неприємних ситуаціях. Для більшого розуміння процесу обліку розрахунків з підзвітними особами розглянемо його етапи за допомогою рис. 1.4.

Розрахунки з підзвітними особами	
I етап	Отримання завдання від керівника
II етап	Отримання грошового авансу
III етап	Скерування працівника до пункту призначення
IV етап	Оформлення документів на отримання готівки (цінностей) на іншому підприємстві
V етап	Передача готівки (цінностей) матеріально відповідальній особі свого підприємства
VI етап	Проведення повного розрахунку в бухгалтерії

Рис. 1.4. Етапи проведення організації обліку розрахунків з підзвітними особами на підприємствах України [12]

Підзвітні кошти – це кошти, отримані працівником для здійснення витрат на відрядження або на окремі цивільноправові дії від імені особи, яка їх видала (рис. 1.5).

Готівка під звіт або на відрядження видається суб'єктами господарювання підзвітним особам відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджено постановою НБУ від 29.12.2017 № 148.		
на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготовлю вторинної сировини на строк не більше 10 робочих днів;	на закупівлю брухту чорних металів і брухту кольорових металів - на строк не більше 30 робочих днів від дня видачі готівки під звіт;	на всі інші виробничі (господарські) потреби - на строк не більше двох робочих днів, уключаючи день отримання готівки під звіт.
Строків звітування за готівку, що видана на відрядження, постанова НБУ не передбачає. Такі строки і умови звітування визначає пп. 170.9.3 і 170.9.4 ПКУ.		

Рис. 1.5. Особливості готівка під звіт або на відрядження [1]

Підприємство, що відряджає працівника, забезпечує його коштами для здійснення поточних витрат під час службового відрядження (авансом). Відряджений працівник перед від'їздом у відрядження забезпечується авансом у

межах суми, визначеної на оплату проїзду, найм житлового приміщення і добові витрати (додаток А.2). Аванс перераховується:

- на поточний рахунок працівника, операції за яким можуть здійснюватися з використанням платіжних карток – це особисті (зарплатні) картки;
- або рахунок підприємства, що направляє працівника у відрядження, операції за яким можуть здійснюватися з використанням корпоративних платіжних карток.

Аванс може видаватися готівкою працівникам, яких у відрядження направляють державні органи і військові формування, утворені ними в установленому порядку установи та організації, на які законодавством покладено завдання і повноваження з розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності.

Якщо працівник отримав аванс на відрядження і не виїхав, то він повинен протягом трьох банківських днів з дня прийняття рішення про відміну поїздки повернути зазначені кошти у встановленому законодавством порядку на відповідний рахунок підприємства (або до каси підприємства у разі отримання авансу готівкою) [1].

Працівникам, які направляються у відрядження, виплачуються: добові за час перебування у відрядженні, вартість проїзду до місця призначення і назад та витрати по найму жилого приміщення в порядку і розмірах, встановлених законодавством.

Як відомо, відносини між підприємством і підзвітною особою можуть мати як трудовий, так і цивільно-правовий характер [12].

У першому випадку працівник виконує свої посадові обов'язки щодо закупівлі ТМЦ, робіт, послуг, передбачені трудовим договором або посадовою інструкцією, і його закупівельні відносини з підприємством регламентовані трудовим законодавством.

У другому випадку подібні функції не входять до посадових обов'язків працівника, тому відносини між ним та підприємством регулюються цивільним

законодавством.

Проте, незалежно від законодавчого підґрунтя таких «підзвітних» відносин, працівники, які отримали готівку, повинні своєчасно відзвітувати перед підприємством про витрачені кошти за встановленою формою та повернути їх невикористаний залишок. І це дуже важливо, адже безпосередньо впливає на оподаткування доходів працівника.

Підзвітні витрати – це витрати, по яким працівник отримував кошти на відрядження.

Під такими особами ми розуміємо працівників, яким роботодавець видав грошові кошти для виконання будь-якого господарського доручення [31].

Сума добових визначається в разі відрядження, зокрема, у межах України та країн, в'їзд громадян України на територію яких не потребує наявності візи (дозволу на в'їзд), — згідно з наказом про відрядження та відповідними первинними документами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Розмір добових

Країна відрядження	Неоподатковуваний розмір добових витрат з розрахунку на кожен день відрядження у 2023 році
Україна	Не більше 670,00 грн*
Закордон	Не більше 80 євро
* Не більше 0,1 МЗП на 1 січня 2023 року.	

За відсутності зазначених відповідних підтвердних документів сума добових включається до оподаткованого доходу платника податку. Приклад наказу про встановлення розміру добових витрат для відряджень у 2023 році представлено на рис. 1.6.

Розглянемо перелік документів, які складають для документування службової поїздки [46]: наказ (розпорядження) про відрядження; кошторис витрат на відрядження (довідка-розрахунок); завдання на відрядження; звіт про виконану роботу у відрядженні; посвідчення про відрядження; журнал реєстрації відряджень; Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт.

«XXX»	Код ЄДРПОУ 21044349
НАКАЗ	
28.12.2022	№ 263
с. Терешки	
Про встановлення розміру добових витрат для відряджень у 2023 році Враховуючи норми пп. 170.9.1 ст. 170 Податкового кодексу України, п. 15 р. І Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон, затвердженої наказом Мінфіну від 13.03.1998 р. № 59 НАКАЗУЮ:	
1. Встановити розмір добових витрат на відрядження, які не підтверджені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб відрядженого працівника, – для відряджень по Україні – не більш як 0,1 розміру мінімальної зарплати, встановленої законом на 1 січня податкового 2023 року, в розрахунку за кожен календарний день такого відрядження у 2023 році – 670,00 грн; – для відряджень за кордон – не вище 80 євро за кожен календарний день відрядження за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим НБУ, в розрахунку за кожен такий день.	
2. Головному бухгалтеру Марині Шевченко починаючи з 01.01.2023 року забезпечити виплату добових в розмірі згідно з п. 1 наказу.	
3. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.	
Голова підпис	

Рис. 1.6. Приклад наказу про введення в дію Про встановлення розміру добових витрат для відряджень у 2023 році

Підставою для відрядження працівника у першу чергу є Наказ (розпорядження) про відрядження (рис. 1.6) – обов’язковий документ відповідно до пп. 170.9.1 п. 170.9 ст. 170 ПКУ [47].

«XXX»	Код ЄДРПОУ 21044349
Наказ № 27	
10.03.2023 р.	с. Терешки
Про службове відрядження Олега КОВАЛЕНКА	
Наказую:	
1. Відрядити заступника голови Коваленка Олега Івановича до м. ІваноФранківськ для укладення договору із ТОВ «Перемога» про постачання комплектуючих.	
2. Строк відрядження з урахуванням часу на проїзд становить чотири календарних дні (з 14 березня 2023 р. по 17 березня 2023 р.).	
3. Виплатити Олегові Коваленку добові із розрахунку 670 грн на добу відповідно до Положення про відрядження.	
4. Головному бухгалтеру К. Бережній забезпечити: - розрахунок та видачу авансу на відрядження в розмірі, передбаченому кошторисом; - прийняття звіту про використання коштів, виданих на відрядження та під звіт, після повернення з відрядження; - розрахунок та відшкодування понесених у відрядженні витрат на проїзд та проживання в готелі на підставі підтвердних документів та відповідно до Положення про відрядження.	
5. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.	
Директор	В. Гур
З наказом ознайомлені:	
Головний бухгалтер	К. Бережна
Менеджер зі збуту	О. Коваленко

Рис. 1.6. Приклад Наказу про направлення працівника у службове відрядження

Підприємство, що відряджає працівника, зобов'язане ознайомити його:

- з кошторисом витрат (або з довідкою-розрахунком на виданий аванс, складеною за довільною формою);
- а також з вимогами нормативно-правових актів стосовно звітування про використання коштів, виданих на відрядження. Підприємство самостійно встановлює порядок ознайомлення працівника, який направляється у відрядження за кордон, з його фінансовими зобов'язаннями.

Кошторис витрат на відрядження – обов'язковий винятково для бюджетних установ, але, ми рекомендуємо використовувати даний кошторис для підприємств усіх форм власності. У ньому потрібно зазначити суми витрат, які окреслені для даного конкретного відрядження. Інформація які саме витрати компенсують працівникові роботодавець, потрібно відображати у наказі про відрядження.

Завдання на відрядження – необов'язковий документ, складають для деталізації завдання у разі необхідності. Як правило, розробляє такий документ керівник структурного підрозділу суб'єкта господарювання, директор його затверджує. Посвідчення про відрядження – на сьогоднішній день є необов'язкова форма, але деякі суб'єкти господарювання її продовжують використовувати. За потреби, можна розробити власну форму [6]. Якщо підприємству необхідний такий первинний документ зазначають про його використання у Положенні про службові відрядження. Звіт про виконану роботу у відрядженні - складається у довільній формі, відрядженим з деталізацією про виконану роботу.

Працівникам, яких направили в службове відрядження, виконану роботу оплачують за умовами трудового чи колективного договору, але розмір оплати не може бути нижчим за середній заробіток (ч. 4 ст. 121 КЗпП) (рис. 1.7).

Приклад 1. «ХХХ» направило працівника Коваленка О. (ІПН - 1234567891) у відрядження. Строк відрядження – 2 робочі дні. (11.09.2023 р.-12.09.2023 р.). Аванс на відрядження видано на особисту картку 08.09.2023 в розмірі 4000,00 грн, з них добові 1800,00 грн (900 грн x 2 р.дн) [12].

Авансовий звіт подано 13.09.2023 з підтвердними документами:

1. Виписка банку, яка підтверджує здійснення оплати за послуги

проживання на суму 1500,00 грн (у т.ч ПДВ – 300,00 грн);

2. Залізничні квитки придбані онлайн(роздруковані на папері посадкові талони) на суму 500,00 грн, у т.ч ПДВ – 100,00 грн Сума витрат складає – 3800,00 грн Залишок у розмірі 200,00 грн працівник повернув на рахунок підприємства 13.09.2023 (день подання звіту).

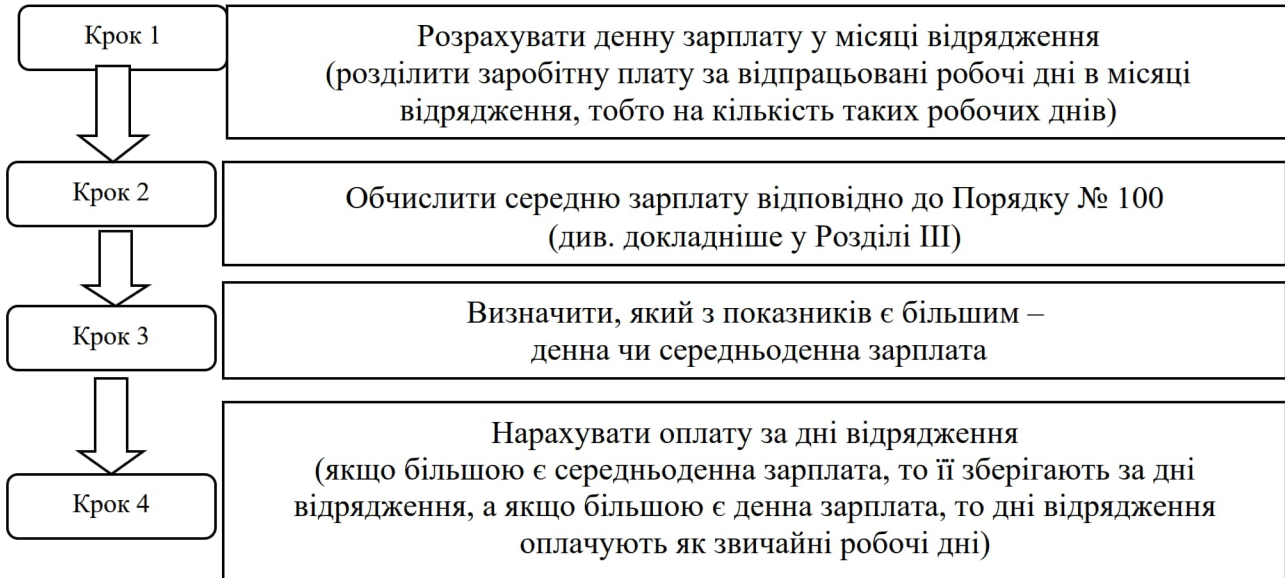

Рис. 1.7. Алгоритм оплати днів відрядження

Приклад 2. Працівника направлено у відрядження з 17 квітня 2023 року. В розрахунковому періоді (лютий-березень 2023 року) йому нараховано: оклад – 18000 грн, надбавка за складність та напруженість в роботі – 9000 грн, а також відпускні в сумі 5000 грн. Оклад та надбавку включаємо до сукупного доходу, а відпускні – ні, оскільки їх не включають до розрахунку середньої зарплати за 2 місяці. Це прямо передбачено Порядком № 100. Таким чином, до розрахунку включається дохід в сумі 27000 грн (18000 оклад + 9000 надбавка).

До розрахунку включають усі фактично відпрацьовані дні, які припадають на розрахунковий період. Не враховуються лише ті періоди: а) протягом яких працівник не працював з законодавчих причин і за ним не зберігався заробіток або зберігався частково (абз. 6 п. 2 Порядку № 100). Зокрема, це: відпустка за свій рахунок, відпустка для догляду за дитиною до 3 (б) років, простій, який оплачений із розрахунку 2/3 тарифної ставки; б) коли за працівником зберігався

середній заробіток (абз. 2 п. 4 Порядку № 100). А саме: період виконання державних і громадських обов'язків (у тому числі військова служба), щорічна відпустка та інші види оплачуваних відпусток, відрядження, оплачені за середньою зарплатою, а також період хвороби і відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами (абз. 2 п. 4 Порядку № 100).

Приклад 2. Працівнику розраховують середню зарплату за 2 місяці. В розрахунковому періоді (лютийберезень 2023 року) він з 1 по 9 лютого хворів, з 1 по 14 березня був у щорічній відпустці [1]. Дні, що не відпрацьовані у зв'язку з перебуванням у відпустці та тимчасовою непрацездатністю, не враховують при розрахунку середньої зарплати за 2 місяці. Будуть враховані лише фактично відпрацьовані дні: 13 р. дн. лютого + 12 р.дн. грудня = 25 р. дн.

Приклад 3. Працівника направлено у відрядження з 17 квітня 2023 року. В розрахунковому періоді йому нараховано: лютий: оклад за 13 відпрацьованих днів – 5200 грн, та лікарняні з 1 по 9 лютого в сумі 1900 грн; березень: оклад за 12 відпрацьованих днів – 4800 грн, відпускні з 1 по 14 березня в сумі 4200 грн. Лікарняні (1900 грн) та відпускні (4200 грн) не враховуємо у розрахунку середньої зарплати за 2 місяці. Також не приймаємо до розрахунку дні, пропущені через ці причини відсутності на роботі. Середня зарплата буде складати: $(5200 \text{ оклад лютого} + 4800 \text{ оклад березня}) : (13 \text{ відпр.дн.лютого} + 12 \text{ відпр. дн. березня}) = 400 \text{ грн}$. Якщо середня зарплата розраховується, виходячи з окладу (тарифної ставки) або МЗП, то алгоритм її розрахунку такий:

1) обчислюємо умовний дохід працівника за 2 місяці: $\text{оклад} \times 2 \text{ місяця} = \text{умовний дохід}$;

2) розраховуємо середньоденну заробітну плату: $\text{ЗП}_{\text{ср}} = \text{умовний дохід} : \text{робочі дні за графіком за 2 місяці, що передують місяцю настання відповідної події}$.

Приклад 4. Працівника прийнято на роботу 03.04.2023 р. 24.04.2023 р. його було направлено у відрядження. Оклад працівника 12000 грн. Фактичного розрахункового періоду у цій ситуації немає. Але відповідно до абз. 2 п. 8 Порядку № 100 ми беремо робочі дні за останні два календарні місяці, що

передують місяцю, в якому відбувається подія, з якою пов'язана відповідна виплата, - тобто робочі дні за лютий-березень 2023 року. Загальна кількість р.дн. згідно з графіком роботи підприємства - 43 (20 лютого + 23 березня). Розрахуємо середньоденну зарплату: $12\ 000 \times 2 : 43 = 558,14$ грн.

Таблиця 1.2

Відображення змін у законодавстві

До 1 квітня 2023 року	З 1 квітня 2023 року
1	2
До підтвердних документів належать – пп. 170.9.1 пку:	
<ul style="list-style-type: none"> - транспортні квитки або транспортні рахунки (багажні квитанції), у тому числі електронні квитки за наявності посадкового талона, якщо його обов'язковість передбачена правилами перевезення на відповідному виді транспорту, та розрахункових документів про їх придбання за всіма видами транспорту, в тому числі чартерних рейсів; - рахунки, отримані із готелів (мотелів) або від інших осіб, що надають послуги з розміщення та проживання фізичної особи, в тому числі бронювання місць у місцях проживання; - страхові поліси тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - транспортні квитки або транспортні рахунки та багажні квитанції (у тому числі електронні квитки); - документи, отримані від осіб, які надають послуги з розміщення та проживання фізичної особи; - страхові поліси; - документи (виписки та/або відомості з рахунка), що містять визначену законом інформацію про виконані платіжні операції за рахунком, до якого емітовані платіжні інструменти; - документи, що підтверджують виконання операції з використанням платіжних інструментів; - інші документи, що засвідчують вартість витрат.
У яких випадках подається звіт щодо підзвітних сум	
<p>Пп. 170.9.2 ПКУ. Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, подається...:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) завершує таке відрядження; б) завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, що видала кошти під звіт. 	<p>Пп. 170.9.4 ПКУ. Звіт про використання коштів/електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт, складається та подається у разі:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) наявності оподаткованого доходу з метою розрахунку суми ПДФО та ВЗ; б) використання готівки понад суму добових витрат, включаючи отриману із застосуванням платіжних інструментів: <ul style="list-style-type: none"> - корпоративний (бізнесовий) платіжний інструмент; особистий платіжний інструмент.
У яких випадках звіт не подається щодо підзвітних сум	
Не передбачено	170.9.4. Звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт, не складається і не подається, якщо підзвітна особа використала кошти в межах суми добових витрат і оподатковуваний дохід відсутній (пп. 170.9.4 ПКУ).

1	2
Звіт про використання коштів	
Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт (за формою, затвердженою наказом Мінфіну від 28.09.2015 № 841 (у редакції наказу від 10.03.2016 N 350)). Подається у паперовій формі.	Звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт. Складається і подається у паперовій або електронній формі (з дотриманням вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги»)
Строки звітування	
170.9.2 До закінчення 5 банківського дня, що настає за днем, у якому платник податку: а) завершує таке відрядження; б) завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, що видала кошти під звіт. До закінчення 3 банківського дня після завершення відрядження у разі, якщо під час службових відряджень відряджена особа - платник податку отримав готівку з застосуванням платіжних карток (пп. 170.9.3). В окремих випадках за наявності поважних причин роботодавець може його продовжити до 20 банківських днів (пп. 170.9.3).	170.9.3. До закінчення місяця, наступного за місяцем*, у якому платник податку: а) завершує таке відрядження; б) завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, яка видала кошти / електронні гроші під звіт
* Строки, установлені пп. 170.9.3 ПКУ, продовжуються на один календарний місяць, у разі якщо під час відрядження чи виконання окремих цивільно-правових дій платник податку застосував для проведення розрахунків платіжний інструмент, включаючи корпоративний (бізнесовий) платіжний інструмент або особистий платіжний інструмент, чи його реквізити та списання коштів / електронних грошей за понесеними витратами здійснюється надавачем платіжних послуг пізніше дати, коли платник податку завершує таке відрядження або завершує виконання окремої цивільно-правової дії.	

Таким чином, з 1 квітня поточного року в новій редакції запрацював п. 170.9 ПКУ і застосовувати його нову редакцію потрібно саме до операцій, які закінчилися у квітні й пізніше поточного року. Факт перебування працівника у відрядженні обов'язково має бути підтверджений якимось додатковим документальним доказом [47].

Тобто одного наказу про відрядження недостатньо. Звіт за формою Мінфіну щодо підзвітних осіб треба буде подавати лише у двох випадках. Перший, це наявність оподаткованого доходу. Ну і друге, використання готівки понад суму добових витрат [1].

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Україна переходить на принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що базуються на Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО). Причин для цього більш ніж достатньо. Елементи методу бухгалтерського обліку при відображенні відряджень у межах України та за кордон можуть мати однакове, різнорідне або спільно-доповнене значення (додаток А.3).

Найважливішими з них є: зробити український бухгалтерський облік і фінансову звітність доступною і зрозумілою для всіх зацікавлених користувачів інформації, як вітчизняних, так і зарубіжних, а також наблизити бухгалтерський облік і фінансову звітність вітчизняних компаній до форматів, що використовуються у світі.

Звичайно, основні принципи бухгалтерського обліку - подвійний запис, суцільне документування всіх господарських операцій, накопичення облікової інформації на рахунках бухгалтерського обліку, нарахування та відповідність доходів і витрат, єдність аналітичного і синтетичного обліку - зберігаються і в так званому «новому» бухгалтерському обліку.

На сьогоднішній день питання розрахункових операцій є особливо важливим. Особливе місце займають розрахунки з підзвітними особами, які існують на всіх підприємствах.

Перш за все, звернення до чинної нормативної бази щодо розрахунків з підзвітними особами допоможе впорядкувати обліковий підхід до відображення таких розрахунків з метою уникнення можливості застосування санкцій.

ПКУ вимагає подавати авансовий звіт лише з двох підстав: наявності оподаткованого доходу, визначеного відповідно до підпункту 170.9.1 ПК [47], з метою розрахунку суми податку (наприклад, коли кошти витрачені, але підтверджуючі документи відсутні).

Тоді такі суми визнаються доходом фізичної особи та підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб і військовим збором);

використання платником готівки понад суму добових витрат (включаючи отриману із застосуванням платіжних інструментів). Нормативна база, що регулює ці розрахунки, досить обширна – табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Нормативно-правове поле обліку розрахунків з підзвітними особами

Джерело	Інформаційний опис	Що регулює
Кодекс законів про працю [22]	КЗпП	Регулює трудові відносини з працівником, що знаходиться у відрядженні
«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» [55]	Закон № 2888-ІХ від 12.01.2023	Підпунктом 170.9.4 ПК передбачений порядок звітування про використання коштів/електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт.
«Про службові відрядження в межах України та за кордон» [18]	Інструкція № 59	Розроблений для бюджетних установ, але може бути використаний всіма підприємствами
Порядок складання Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт [52]	Порядок № 841 від 28.09.2015 р.	Встановлює форму та порядок подання Звіту про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт
Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [48]	Постанова № 148	Визначає порядок видачі готівки під звіт за терміни подання авансових звітів
Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ [56]	Порядок № 372	Визначає методологічні засади формування в обліку інформації про дебіторську заборгованість

Іноді для здійснення певних функцій керівник підприємства направляє працівників у відрядження, як по Україні, так і за кордон. В такому випадку працівникові мають бути відшкодовані витрати за час поїздки.

Витрати, які відшкодовують, поділяються на ті, що мають бути підтвержені документально, та ті, що документального підтвердження не потребують. Згідно п 170.9.1. ПКУ до підтвердних документів належать: транспортні квитки (як паперові, так і електронні); документи на проживання, в тому числі страхові поліси; виписки та/або відомості, що підтверджують списання коштів з рахунку, до якого прив'язані платіжні інструменти (картки); інші

документи, що підтверджують понесені витрати [47].

Не потребують документального підтвердження суми добових – витрати на харчування та на власні потреби працівника, що знаходиться у відрядженні. Суми добових мають обмеження: по Україні – 0,1 МЗП станом на 01 січня поточного року за кожний день перебування у відрядженні; за кордон – 80 євро за кожен день перебування у відрядженні за кордоном (гривневий еквівалент розраховується за кожен такий день окремо за офіційним курсом НБУ).

В ПКУ визначено граничні суми добових, які не включаються в оподатковуваний дохід відрядженого. А фактичний розмір добових встановлюється підприємством самостійно. Це може бути відображено в Положенні про відрядження по підприємству або у наказі, в якому також визначаються цілі та тривалість відрядження [1].

Фактичний розмір може бути нижчим або вищим за граничну суму, а також може бути диференційованим. Працівник може отримати добові більше ніж ті, що вказані в ПКУ, але при цьому має бути наданий авансовий звіт та нараховані відповідні податки. Відповідальність за сплату таких податків покладено на підприємство (в даному випадку податковий агент) – це пряма норма ПКУ.

Станом дослідження проблеми оптимізації обліку розрахунків з підзвітними особами займалися і науковці.

О. Мозиль і Т. М. Королюк [36] зазначають, що основними завданнями організації обліку розрахунків з підзвітними особами є: визначення, які штатні працівники мають право на отримання коштів на підставі їх підзвітних документів; встановлення лімітів підзвітних сум для отримання кожним структурним підрозділом установи; своєчасна та повна реєстрація основних облікових даних в реєстрі; інформація про зобов'язання у звіті про фінансові результати та примітках до нього правдиве відображення, організація обчислення підзвітних сум, чітке документальне оформлення звірок, визначення порядку звітування та пов'язаного з ним механізму видачі грошових коштів. Тому, щоб раціонально організувати бухгалтерський облік, необхідно: а) вивчити особливості технології та організації діяльності підприємства, які впливають на

ведення бухгалтерського обліку; б) врахувати можливості підприємства щодо кадрового забезпечення та використання комп'ютерної техніки; в) проаналізувати економічні взаємовідносини між структурними підрозділами та бухгалтерською службою підприємства.

Дослідження В. С. Белозерцева і Д. В. Савченка [2] присвячена теоретичним і практичним аспектам обліку розрахунків з менеджерами з управління на промислових підприємствах. Авторами визначено важливість цих операцій як з точки зору бухгалтерського, так і податкового обліку та їх вплив на господарську діяльність підприємства, а також відсутність документів, що подаються разом зі звітом про використання виданої підзвітної суми. Аргументовано, що розрахунки з підзвітними особами, сформовані в бухгалтерському обліку шляхом точного оформлення, схильні до суттєвих помилок. Дійсно, важливість таких облікових операцій та їх значення на рівні різних розрахункових операцій, тобто грошових (розрахунки в іноземній та національній валютах), розрахункових операцій, пов'язаних з наданими послугами, операцій, пов'язаних з рухом матеріальних цінностей всередині підприємства, формуванням кінцевої вартості активів та витрат, відрахуваннями із заробітної плати працівників та їх прямим оподаткуванням. Також авторами висвітлено проблеми з чинним регуляторним законодавством, а саме: розрахункова дисципліна з підзвітними особами згідно з Податковим кодексом України та відображення в обліковій політиці підприємств права на виконання службових обов'язків під час відряджень. Запропоновано застосування певних часових обмежень відповідно до законодавства щодо відряджень «за власний рахунок», а також певних операційних документів з обліку розрахунків з підзвітними особами та форм звітності щодо більш конкретних обмежень стосовно суми витрат та строків звітування, щоб самі підприємства, керівництво цих операцій, могли контролювати їх здійснення.

А. Ю. Чебанова [70] вважає, що основними кроками щодо вдосконалення досліджуваної ділянки обліку є: систематизація та правильний аналіз інформації про підзвітних осіб та інших дебіторів підприємства; контроль за недопущенням виникнення підзвітної заборгованості та своєчасне звернення до суду з позовом

про порушення законодавства; забезпечення стягнення заборгованості, термін сплати якої не настав, у встановлені строки. забезпечення контролю за несплаченими боргами; удосконалення комп'ютеризації обліку розрахунків з підзвітними особами.

О. Г. Пономаренко [51] вважає за доцільне, встановити у правилах внутрішнього обліку, що кінцевим терміном подання звітів працівниками, які виконували доручення керівника без отримання авансу, є закінчення третього банківського дня, що рахується з дня, наступного за днем завершення працівником відрядження або виконання окремої цивільно-правової дії. У разі порушення працівником цього строку відшкодування коштів, витрачених на відрядження, не здійснюється. Такий самий строк підприємству доцільно встановити і для відшкодування «власних» коштів, витрачених на господарські потреби. З метою посилення дисципліни перехресного відшкодування та запобігання порушенням з боку підзвітних осіб щодо несвоєчасного подання звітів та невідшкодування надміру витрачених коштів, запропоновано враховувати дату видачі готівки під звіт (на підставі прибуткових касових ордерів), мету використання підзвітних коштів (на підставі наказів керівника підприємства), фактичну дату складання звіту та запропонувати «оперативну бухгалтерську довідку про розрахунки з підзвітними особами», яка повинна містити дату повернення невитрачених надлишків готівки.

Н. Б. Мельник [31] зазначає, що підтвердження відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон передбаченими законодавством первинними документами є підставою для застосування методу подвійного запису для відображення відшкодування в бухгалтерському обліку. Нарахування добових є розрахунком з підзвітною особою за допомогою елемента «калькулювання» методу бухгалтерського обліку, який забезпечує правильну оцінку операції з урахуванням усіх інших витрат, понесених підзвітною особою. Інвентаризація всіх відряджень працівників підприємства в Україні та за кордон і порівняння фактичних результатів з показниками бухгалтерського обліку підтверджує достовірність даних про відшкодування витрат на відрядження та

відображається в балансі та іншій фінансовій звітності шляхом групування бухгалтерських записів. З метою запобігання помилкам в обліку відшкодування підприємствами витрат на відрядження з діловими партнерами деякі положення відповідного чинного законодавства потребують доповнення та уточнення.

С. В. Сирцева, Ю. Ю. Чебан, І. М. Браславська [63] у статті визначають основні завдання, пов'язані з обліком та управлінням розрахунками з підзвітними особами в бюджетних установах (розпорядниках бюджетних коштів), зокрема особливості, пов'язані з обліком та оформленням безготівкових розрахунків, особливості, пов'язані з документальним оформленням та обліковим відображенням операцій з підзвітними особами, а також порядок нарахування заробітної плати працівникам, які перебувають у відрядженні. Подано інформацію з наступних тем. Автори висвітлюють питання перевірки звітів про використання коштів, виданих на відрядження, а також ключові етапи формування звітності та прийняття рішень щодо витрат на відрядження бухгалтерією бюджетної установи. З метою збільшення інформації про зобов'язання з підзвітними особами запропоновано заходи внутрішнього контролю для мінімізації податкових ризиків, пов'язаних з відображенням цих операцій у бюджетних установах.

А. П. Макаренко, А. В. Бусилкова [30] визначили основні процедури удосконалення обліку є: аналіз та систематизація інформації про підзвітних осіб та інших дебіторів-працівників установи; достатнє та своєчасне задоволення інформаційних потреб користувачів; запобігання виникненню заборгованості підзвітних осіб, а у разі її виникнення - недопущення її виникнення законодавчими та внутрішніми нормативними актами установи своєчасне притягнення підзвітних осіб до відповідальності; управління заборгованістю, термін сплати якої ще не настав, а також заборгованістю, яка не була сплачена у встановлений термін.

Отже,

- з нормативної точки зору: зміни в ПКУ були внесені законом 2888 від 12.01.2023 р., який набув чинності з 01.04.2023 року, також ПКУ передбачено

лише два випадки надання авансового звіту, але підприємство може використовувати цю форму для всіх розрахунків з підзвітними особами; оновлена форма авансового звіту використовується з 13.07.2023 року; якщо видача підзвіт здійснена в грошовій формі, слід користуватися нормами Положення № 148;

- на думку науковців: удосконалення облікових процедур розрахунків з підзвітними особами та їх документальне забезпечення дозволить уникнути помилок працівників при складанні звітності та відрядженнях, дотриманні норм оплати праці і водночас забезпечать достовірність обліку та звітності підприємства з цього питання.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Організаційно-правові засади діяльності комунально-госпрозрахункової організації «ХХХ» зареєстрованої за адресою: Україна, Полтавська область, с. ХХХ, вул. Шевченка, буд. 2 від 10.10.2001 року. Код ЄДРПОУ – 61728762. Види діяльності «ХХХ»:

- 36.00 забір, очищення та постачання води;
- 68.20 надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- 81.10 комплексне обслуговування об'єктів;
- 81.29 інші види діяльності із прибирання.

До додаткових видів діяльності «ЖЕО» Терешківської сільської ради належить: відведення й очищення стічних вод; монтаж систем опалення, кондиціонування та водопровідних мереж; проведення будівельно-монтажних робіт (малярні роботи, покрівельні роботи, скління); виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій; будівництво житлових і нежитлових будівель й трубопроводів; допоміжна діяльність у галузі рослинництва, зокрема лісозаготівлі; управління нерухомим майном за винагороду або на основі контракту; організація поховань й надання суміжних послуг; інші види діяльності, що не суперечать чинному законодавству.

Досліджуване комунальне підприємство є платником ПДВ, номер свідоцтва – 617287716243. Згідно чинного законодавства України облікова політика підприємства - це сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Основні показники діяльності «ХХХ» наведено на рис. 2.1.

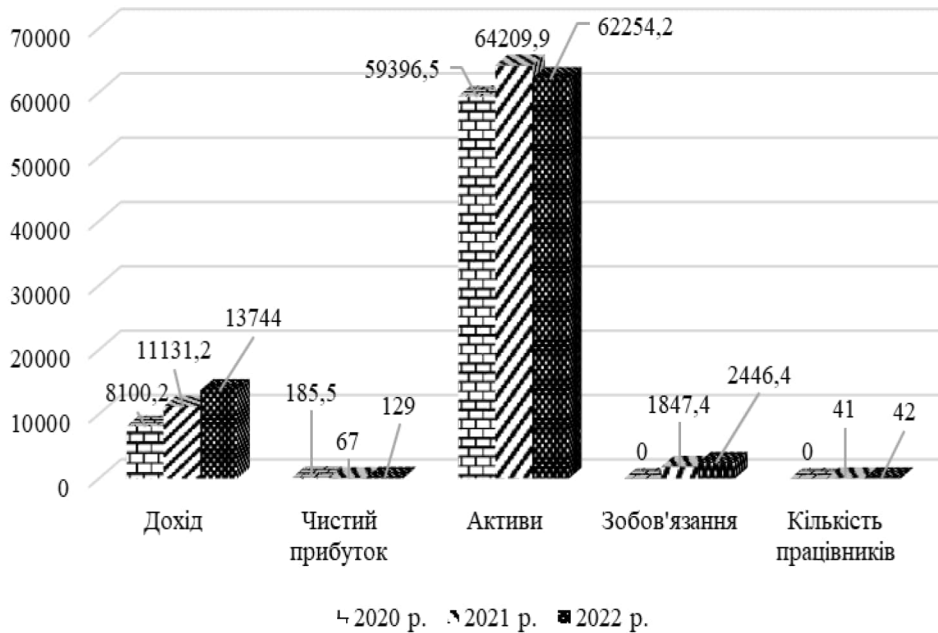

Рис. 2.1. Основні показники діяльності «XXX» за 2020-2022 рр., тис. грн

Особливості створення облікової інформації на конкретному підприємстві знаходять своє відображення у Наказі про облікову політику - розпорядчому документі, що містить відомості про обрані елементи облікової політики, які регламентуються відповідними нормативно-правовими актами.

Керівник затверджує наказ про облікову політику і несе відповідальність за його зміст, саме його підпис робить наказ про облікову політику чинним (додаток Б).

Тож вибір облікової політики на підприємстві є вагомим чинником розкриття результатів діяльності підприємства в бухгалтерському обліку та звітності. Процедура підготовки облікової політики є першим і важливим кроком організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві (рис. 2.2).

Відтак, облікова політика - це організація діяльності підприємства, яка застосовується із самого початку здійснення його господарських операцій. Від складових елементів облікової політики підприємства залежить достовірне відображення господарських операцій, а відповідно й інформація у фінансовій звітності.

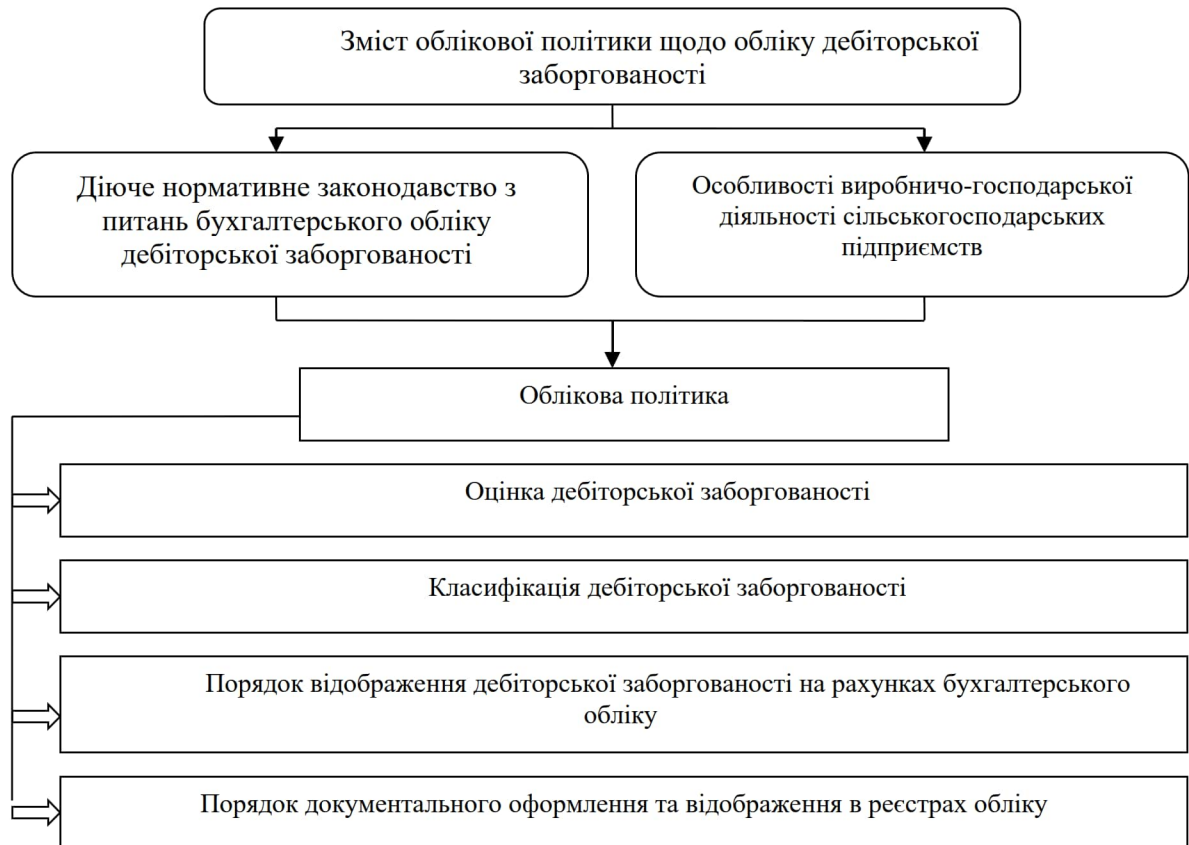

Рис. 2.2. Схема складових облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості

До Наказу про облікову політику потрібно складати відповідні додатки. Необхідними є наступні додатки які безпосередньо регулюють облік дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями: робочий план рахунків; положення про ведення претензійно-позовної роботи; посадові інструкції бухгалтера по веденню розрахункових операцій (додаток В); реєстри аналітичного; порядок створення та використання резервів підприємства; графік документообігу; затверджений терміну зберігання господарських договорів.

2.2. Облік розрахунків з підзвітними особами та відображення інформації у звітності

В сучасній системі українського обліку розрахунки з підзвітними особами відображають на рахунку. Класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи», з

використанням субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами».

По дебету субрахунку відображаються суми, видані працівникам підприємства під звіт.

По кредиту списання виданих коштів – згідно з поданими авансовими звітами.

Такі показники відображаються у балансі розгорнуто: дебетове сальдо - в складі оборотних активів, кредитове сальдо - в складі зобов'язань підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Загальна характеристика рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами»

Характеристики рахунку	Зміст характеристики
Синтетичний рахунок	
шифр	37
назва	Розрахунки з різними дебіторами
Субрахунок	
шифр	372
назва	Розрахунки з підзвітними особами
Відношення до балансу	Активний
Класифікаційна група	Балансовий
Дебет	суми, видані (переховані) під звіт, а також , відшкодування перевитрат, тобто погашення кредиторської заборгованості. Запис роблять на підставі видаткових касових ордерів, кредитуючи рахунок 30 «Готівка»
Кредит	списання підзвітних сум, яке може відбуватися шляхом повернення грошей в касу, віднесення на витрати виробництва, оприбуткування придбаних матеріальних цінностей

Деталізація здійснення господарських операцій по розрахунках з підзвітними особами має наступні найпоширеніші співвідношення: – сума виданого авансу підзвітній особі Дт 372 Кт 301, 311; – сума придбаних запасів підзвітною особою Дт 20, 22, 28 Кт 372; – сума придбаних послуг підзвітною особою Дт 15, 23, 91, 92, 93, 94 Кт 372; сума повернених коштів підзвітною особою у касу підприємства Дт 301 Кт 372; – сума повернених коштів підзвітною особою на розрахунковий рахунок підприємства у банку Дт 311 Кт 372.

Залежно від мети відрядження понесені витрати на відрядження в бухгалтерському та податковому обліку за загальним правилом включаються до складу:

- загальновиробничих витрат (рахунок 91 «Загальновиробничі витрати») - при відрядженнях персоналу цехів, діляниць тощо;
- адміністративних витрат (рахунок 92 «Адміністративні витрати») - при відрядженнях апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;
- витрат на збут (рахунок 93 «Витрати на збут») - при відрядженнях працівників, зайнятих збутом;
- інших операційних витрат (рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності»);
- при відрядженні працівників, зайнятих в інших сферах діяльності підприємства, не зазначених вище, наприклад працівників об'єктів соціально-культурного призначення тощо.

При відрядженнях за кордон перелік взаємодіючих і з рахунком 372 доповнюється Д-т 94 «Інші витрати операційної діяльності», а саме - субрахунком 945 «Витрати від операційної курсової різниці» і К-т 71 «Інший операційний дохід», зокрема, субрахунком 714 «Дохід від операційної курсової різниці» - на різницю між валютними курсами на момент видачі підзвітних коштів і затвердження авансового звіту, але лише із суми, придбаної для відрядження за кордон іноземної валюти.

Аналітичний облік на субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» ведеться щодо кожної підзвітної особи та кожного отриманого авансу окремо.

Приклад 1. Видача готівки через касу, вчасне повернення. Працівник «ХХХ» направлений з м. Полтава до м. Києва на 3 дні для підписання договору та придбання зразків продукції.

Сума виданого авансу – 4500 грн.

Сума добових – 300 грн/доба. Готель – 600 грн/доба, у т.ч. ПДВ (2 доби). Вартість придбаних зразків продукції – 1800 грн з ПДВ. Авансовий звіт затверджено у сумі 3900 грн (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Відображення в обліку операцій розрахунків підзвітними особами
(видача готівки через касу, вчасне повернення)**

Господарська операція	Дт	Кт	Сума	Документ
На дату видачі авансу:				
Видано з каси аванс на відрядження	372	301	4500,00	Видатковий касовий ордер
До подання авансового звіту або одночасно з його поданням:				
Працівником повернута невитрачена сума коштів (= 4500 – 3900 грн)	301	372	600,00	Прибутковий касовий ордер
На дату подання (затвердження) авансового звіту. Затверджена сума звіту – 3900 грн				
Списана сума добових (=300×3)	93	372	900,00	Затверджений авансовий звіт та наказ про відрядження*
Списані витрати на готель	93	372	1000,00	Затверджений авансовий звіт + готельний рахунок + фіскальний касовий чек РРО по сплаті за готель
Визнано податковий кредит з ПДВ по готельному рахунку	641	372	200,00	
Оприбутковано придбані зразки продукції	281	372	1500,00	Затверджений авансовий звіт + накладна
Відображений податковий кредит з ПДВ	641	372	300,00	Податкова накладна в ЄРПН**
*також може бути Положення про відрядження, якщо сума добових затверджена в ньому та загальна по підприємству;				
** касові чеки в цій ситуації неможливі, так як покупка за день перевищує 200 грн без ПДВ				

Приклад 2. Аванс на зарплатну картку, сума добових перевищує норму. Працівник «ХХХ» направлений з м. Полтава до м. Києва на 3 дні для підписання договору. Сума виданого авансу - 3600 грн. Сума добових – 700 грн/доба. Готель – 600 грн/доба, у т.ч. ПДВ (2 доби). Авансовий звіт затверджено у сумі 3300 грн (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Відображення в обліку операцій розрахунки з підзвітними особами
(Аванс на зарплатну картку, сума добових перевищує норму)**

Господарська операція	Дт	Кт	Сума	Документ
На дату видачі авансу:				
Перераховано на зарплату картку аванс на відрядження	372	311	3600,00	Платіжна інструкція, банківська виписка
До подання авансового звіту або одночасно з його поданням:				
Працівником повернута невитрачена сума коштів (= 3600 – 3300 грн)	311	372	300,00	Заява на переказ готівки

Господарська операція	Дт	Кт	Сума	Документ
На дату подання (затвердження) авансового звіту. Затверджена сума звіту – 2700 грн				
Списана сума добових (=700×3)	93	372	2100,00	Затверджений авансовий звіт та наказ про відрядження*
Списані витрати на готель	93	372	1000,00	Затверджений авансовий звіт + готельний рахунок + фіскальний касовий чек РРО по сплаті за готель
Визнано податковий кредит з ПДВ по готельному рахунку	641	372	200,00	
На дату нарахування заробітної плати:				
Утримана з працівника сума ПДФО на суму отриманого додаткового блага через перевищення суми добових норми. Розрахунок: $90,00 \times 1/0,82 \times 0,18 = 19,76$ грн, де 1/0,82 – натуральний коефіцієнт	661	641	19,76	Довідка бухгалтерії, додаток 4ДФ
Утримана з працівника сума військового збору на суму перевищення (натуральний коефіцієнт до військового збору не застосовується): $90,00 \times 0,015 = 1,35$ грн	661	642	1,35	

Приклад 3. Працівник користується корпоративною карткою, є неповернута сума авансу, звіт подано вчасно. Працівник «ХХХ» направлений з м. Полтава до м. Києва на 3 дні для підписання договору. Сума знята працівником з корпоративної картки (аванс на відрядження) – 3000 грн.

Сума добових – 300 грн/доба. Готель – 600 грн/доба, у т.ч. ПДВ (2 доби). Авансовий звіт затверджено у сумі 2100 грн.

Працівник повернув тільки 200 грн. Невитрачену суму вирішено залишити працівнику.

У цьому прикладі використали для обліку розрахунків за корпоративною карткою рахунок 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті», так як в реальній ситуації дата видача коштів банкоматом та дата реального списання коштів з банківського рахунку можуть відрізнятися: при видачі з банкомату відбувається спершу лише блокування виданої суми на рахунку, хоча кошти рахунок ще не залишають. Підставою для списання коштів з рахунку є виключно банківська виписка по рахунку, а не квитанції банкоматів.

**Відображення в обліку операцій розрахунки з підзвітними особами
(працівник користується корпоративною карткою, є неповернута сума
авансу, звіт подано вчасно)**

Господарська операція	Дт	Кт	Сума	Документ
На дату зняття коштів:				
Працівник зняв кошти з корпоративної картки	372	333	3000,00	Квитанція банкомату
На дату списання коштів з карткового рахунку банком:				
Банк списав кошти з карткового рахунку	333	313	3000,00	Банківська виписка
До подання авансового звіту або одночасно з його поданням:				
Працівником повернута невитрачена сума коштів	333	372	200,00	Квитанція банкомату
На дату зарахування коштів на картковий рахунок банком:				
Банк зарахував кошти на картковий рахунок	313	333	200,00	Банківська виписка
На дату подання (затвердження) авансового звіту. Затверджена сума звіту – 1800 грн				
Списана сума добових (=300×3)	93	372	900,00	Затверджений авансовий звіт та наказ про відрядження
Списані витрати на готель	93	372	1000,00	Затверджений авансовий звіт + готельний рахунок + фіскальний касовий чек РРО по сплаті за готель
Визнано податковий кредит з ПДВ по готельному рахунку	641	372	200,00	
Оподаткування неповернутої працівником суми коштів на дату нарахування зарплати (працівник не повернув 3000 – 2100 – 200 = 700 грн)				
Утриманий ПДФО (= 700 × 1/0,82 × 0,18)	661	641	153,66	Довідка бухгалтерії, додаток 4ДФ
Утриманий військовий збір (= 700 × 0,015)	661	642	10,50	
Нарахований ЄСВ (= 700 × 0,22)	93	651	154,99	Довідка бухгалтерії, додаток Д1

Загальна схема обліку розрахунків з підзвітними особами з використанням програмного продукту «1С:Бухгалтерія 8.3», який використовується у «ХХХ» (додаток Г).

Під час підготовки до складання та подання фінансової звітності підприємство дотримується вимог чинного законодавства, який визначає суб'єктів подання звітності, звітний період, склад та терміни її подання. Інформації про дебіторську заборгованість «ХХХ», розкривається у фінансовій звітності - Балансі (Звіті про фінансовий стан) (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Детальний порядок відображення дебіторської заборгованості за нетоварними операціями у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)»

Назва статті	Код	Зміст, порядок розрахунку	Джерело інформації
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Відображають заборгованість дебіторів, що не потрапила до окремих або вже заповнених статей дебіторської заборгованості поточного розділу	Сальдо Дт 372, 374, 375, 376, 377, 378

Форма № 5 складається з тринадцяти розділів, які розкривають інформацію за статтями балансу та звіту про фінансові результати відповідно до вимог окремих НП(С)БО.

Дев'ятий розділ Приміток до річної фінансової звітності називається дебіторська заборгованість, який дає змогу визначити склад дебіторської заборгованості за строками погашення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Відображення інформації про дебіторську заборгованість за нетоварними операціями у «Примітках до фінансової звітності»

Найменування показника	Код рядка	Усього на кінець року	У тому числі за строками непогашення		
			до 12 місяців	від 12 до 18 місяців	від 18 до 36 місяців
Інша поточна дебіторська заборгованість	950	Тут фіксують Дт 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Якщо дебіторська заборгованість значиться за іншими рахунками, то їх показники також записують до рядка 950, наприклад, Дт 685	Аналітичні дані за рахунком 37		

Отже, фінансова звітність «XXX» є заключним етапом облікового циклу і складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів.

2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з підзвітними особами

З 1 квітня 2023 р. набрали чинності зміни, що внесені до пп.170.9 ПКУ щодо оподаткування суми надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт, не повернутої у встановлений строк відповідно до Закону України від 12.01.2023 № 2888-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» [16].

Зазначені витрати не є об'єктом оподаткування цим податком лише за наявності підтвердних документів, що засвідчують вартість таких витрат. До підтвердних документів належать:

- транспортні квитки або транспортні рахунки та багажні квитанції (у тому числі електронні квитки);
- документи, отримані від осіб, які надають послуги з розміщення та проживання фізичної особи, страхові поліси;
- документи (виписки та/або відомості з рахунку), що містять визначену законом інформацію про виконані платіжні операції за рахунком, до якого емітовані платіжні інструменти;
- документи, що підтверджують виконання операції з використанням платіжних інструментів;
- інші документи, що засвідчують вартість витрат.

Будь-які витрати на відрядження не включаються до оподаткованого доходу платника податку за наявності документів, що підтверджують зв'язок такого відрядження з господарською діяльністю роботодавця/сторони, що відряджає, зокрема (але не виключно) таких:

- запрошень сторони, що приймає, діяльність якої збігається з діяльністю роботодавця/сторони, що відряджає;
- укладеного договору чи контракту;
- інших документів, які встановлюють або засвідчують бажання встановити цивільно-правові відносини; документів, що засвідчують участь відрядженої

особи в переговорах, конференціях або симпозіумах, інших заходах, які проводяться за тематикою, що збігається з господарською діяльністю роботодавця/сторони, що відряджає.

Відрахування із заробітної плати можуть провадитись тільки у випадках, передбачених законодавством України. Відрахування із заробітної плати працівників для покриття їх заборгованості підприємству, установі і організації, де вони працюють, можуть провадитись за наказом (розпорядженням) роботодавця: для погашення невитраченого і своєчасно не поверненого авансу, виданого на службове відрядження або переведення до іншої місцевості; на господарські потреби, якщо працівник не оспорує підстав і розміру відрахування. У цих випадках роботодавець вправі видати наказ (розпорядження) про відрахування не пізніше одного місяця з дня закінчення строку, встановленого для повернення авансу, погашення заборгованості або з дня виплати неправильно обчисленої суми.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ «XXX»

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Комунальні підприємства надають такі послуги, як теплопостачання, комунальні послуги, транспортне та інформаційне забезпечення, є основою комфорту та безпеки місцевого населення. У нинішніх умовах фінансовий стан комунальних підприємств є незадовільним і потребує невідкладних заходів.

Більше третини комунальних підприємств є збитковими. Динаміка показників фінансового стану підприємств відображає загрозливу тенденцію зростання збитковості, зниження рентабельності послуг, що призводить до зростання дебіторської та кредиторської заборгованості.

Житлово-комунальне господарство характеризується від'ємними показниками рентабельності власного капіталу (ROE) та рентабельності активів. Особливо це стосується підприємств, що надають послуги загальноекономічного значення (водо- та газопостачання, вивезення побутових відходів) та громадського транспорту. Ці підприємства надають комунальні послуги за регульованими тарифами та мають зношені основні засоби.

У середньостроковій перспективі підприємство не може дозволити собі оновлювати та утримувати основні фонди або інвестувати в людський капітал (працівників), необхідний для забезпечення належної якості комунальних послуг у комунальному секторі.

Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах саме представника таких підприємств – ХХХ Полтавського району Полтавської області, джерелом аналізу є фінансова звітність малого підприємства за формами №1-м, №2-м (додатки Д, Е, Ж).

Розрахуємо основні показники фінансового стану підприємств «ХХХ».

Основним видом діяльності є забір, очищення та постачання води (код 36.00), також підприємство отримує доходи від комплексного обслуговування

об'єктів, інших видів діяльності із прибирання, надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, каналізації, відведення й очищення стічних вод тощо. Відтак у табл. 3.1 проведено аналіз динаміки на структури доходів «ХХХ».

Таблиця 3.1

**Структура і динаміка доходів
«ХХХ» за 2020 - 2022 рр.**

Види доходів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. (+,-) до 2020 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності (надання робіт і послуг)	3448,9	42,6	3888,9	34,9	5058,9	36,8	+1610	+46,7
Інші операційні доходи	2257,5	27,9	4659,4	41,9	5856	42,6	+3598,5	У 2,6 р.
Інші доходи	2393,8	29,6	2582,9	23,2	2829,1	20,6	+435,3	+18,2
Усього	8100,2	100	11131,2	100	13744	100	+5643,8	+69,7

Отже, у 2022 році 36,7 % доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 42,5 % – доходи від іншої операційної діяльності, 20,5 % - дохід від інвестиційної діяльності та 0,2 % - дохід з податку на прибуток.

За період 2020 - 2022 рр. сума доходів від основної операційної діяльності зросла на 1 млн. 610 тис. грн або на 46,7 %.

Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються підвищенням на 3 млн. 598,5 тис. грн, або у 2,6 рази. Дохід від інвестиційної діяльності збільшився на 435,3 тис. грн, або на 18,2 %. Дохід з податку на прибуток зменшився на 12,4 тис. грн або на 30,5 %.

В цілому у динаміці досліджуваних років доходи «ХХХ» збільшились у 2022 році порівняно з 2020 роком на 5 млн. 631,4 тис. грн або на 69,2 %.

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
«XXX» за 2020 - 2022 рр.**

Види витрат і відрахувань	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізації робіт, послуг	6747	85,2	9008,8	81,4	10630	78,1	+3883	+57,6
Інші операційні витрати	1127	14,2	2040,7	18,4	2956,7	21,7	+1829,7	У 2,6 р.
Податок на прибуток	40,7	0,5	14,7	0,1	28,3	0,2	-12,4	-30,5
Усього витрат	7914,7	100	11064,2	100	13615	100	+5700,3	+72,0

Аналіз витрат «XXX» показав, що у 2022 р. порівняно з 2020 р. їх сума зросла на 5 млн. 700,3 тис. грн або на 72 %.

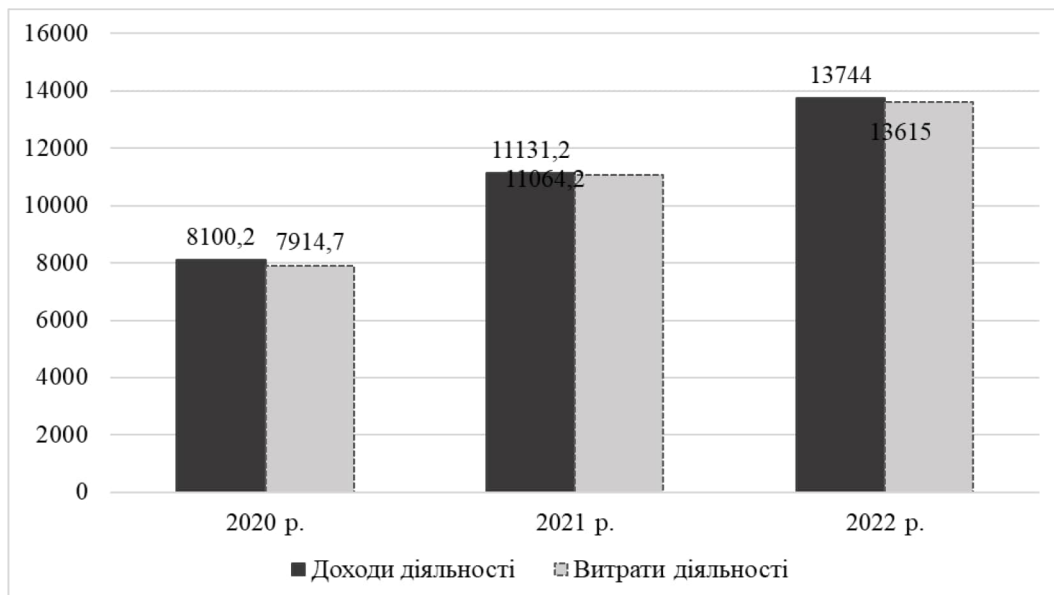

Рис. 3.1. Динаміка доходів та витрат діяльності «XXX» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

Зросла сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 3 млн. 883 тис. грн або на 57,6 %. Збільшилась сума інших операційних витрат на 1 млн. 829,7 тис. грн, або у 2,6 рази. Знизилась сума втрат з податку на прибуток на 12,4 тис. грн або на 30,5 %.

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану «XXX» є

аналіз його майнового стану за інформацією його бухгалтерського балансу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура майна «XXX»
за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	сума, тис. грн	у % до суми	у %
Майно – всього	59396,5	100	64209,9	100	62254,2	100	+2857,7	+4,8
1. Необоротні активи	58671,4	98,8	63069,5	98,2	60667	97,5	+1995,6	+3,4
1.1. Основні засоби	58593,5	98,6	62818,2	97,8	60125,1	99,6	+1531,6	+2,6
2. Оборотні активи	725,1	1,2	1140,4	1,8	1587,2	2,5	+862,1	У 2,2 р.
2.1. Запаси	26,5	0,0	106,5	0,2	116	0,2	+89,5	У 4,4 р.
2.1.1. Виробни чі запаси	26,5	0,0	106,5	0,2	116	0,2	+89,5	У 4,4 р.
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	650,2	1,1	784,6	1,2	1298,5	2,1	+648,3	+99,7
2.3. Грошові кошти	33,7	0,1	175,4	0,3	32,9	0,1	-0,8	-2,4
2.5 Інші оборотні активи	14,7	0,0	73,9	0,1	139,8	0,2	+125,1	У 9,5 р.

Аналіз майнового стану показав, що у 2022 році вартість майна «XXX» порівняно з 2020 роком зросла на 2 млн. 857,7 тис. грн або на 4,8 %. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 1 млн. 995,6 тис. грн або на 3,4 %.

Вартість оборотних активів «XXX» збільшилась у 2022 р. порівняно з 2020 р. на 862,1 тис. грн, або у 2,2 р. Зростання відмічено у вартості запасів на 89,5 тис. грн, або у 4,4 р, які представлені виробничими запасами. Збільшення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 648,3 тис. грн, або на 99,7 %. Зниження відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 0,8 тис. грн, або на 2,4 %. У структурі майна «XXX» за

2020 - 2022 рр. переважає питома вага необоротних активів – 98,8 %, 98,2 % та 97,5 %.

З урахуванням поділу видів майна за класифікаційними ознаками проаналізуємо склад, структуру та динаміку активів балансу «XXX», використавши форму № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Склад, структуру та динаміку активів балансу «XXX» за 2020 – 2022 рр.
(станом на кінець року)**

Вид майна (активів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
За характером участі у господарському процесі та швидкості обороту								
Необоротні	58671	98,8	63070	98,2	60667	97,5	+1996	+3,4
Оборотні	725,1	1,2	1140,4	1,8	1587,2	2,5	+862,1	У 2,2 р.
Усього	59396,1	100	64210,4	100	62254,2	100	+2858,1	+4,8
За формою функціонування								
Матеріальні	58663,6	98,8	63162,2	98,5	60781,3	97,9	+2117,7	+3,6
Нематеріальні	34,3	0,0	13,8	0,0	1,7	0,0	-32,6	-95,0
Фінансові	683,9	1,2	960	1,5	1331,4	2,1	+647,5	+94,7
Усього	59381,8	100	64136	100	62114,4	100	+2732,6	+4,6
За чутливістю до інфляційних процесів								
Монетарні	683,9	1,2	960	1,5	1331,4	2,1	+647,5	+94,7
Немонетарні	58663,6	98,8	63162,2	98,5	60781,3	97,9	+2117,7	+3,6
Усього	59347,5	100	64122,2	100	62112,7	100,0	+2765,2	+4,7
За рівнем ліквідності								
Високоліквідні	34	0,1	175	0,3	33	0,0	-1	-2,9
Середньоліквідні	655	1,1	859	1,3	1438	2,3	+773	У 2,2 р.
Низьколіквідні	27	0,0	107	0,2	116	0,2	+89	У 4,3 р.
Важколіквідні	58671	98,8	63070	98,2	60667	97,5	+1996	+3,4
Усього	59397	100	64210	100	62254	100	+2858	+4,8

Отже, загальна вартість активів «XXX» збільшилася на 2 млн. 858,1 тис. грн, або на 4,8 %.

Аналіз складу, структури та динаміки активів в розрізі класифікаційних ознак показав:

- за характером участі у господарському процесі та швидкості обороту активи поділяють на необоротні та оборотні, при цьому вартість необоротних зросла у 2022 році порівняно з 2020 роком на 1 млн. 996 тис. грн, або на 3,4 %,

оборотних зросла на 862,1 тис. грн або у 2,2 рази. У структурі у 2020 - 2022 рр. переважала частка необоротних – 98,8 %, 98,2 % та 97,5 %.

- за формою функціонування у «XXX» обліковано нематеріальні, вартість яких за досліджуваний період зменшилась на 32,5 тис. грн, або на 95%, матеріальні, які зросли на 2 млн. 117,7 тис. грн або на 3,6 % та фінансові, сума зростання відповідно – 647,5 тис. грн, або на 94,7 %.

У структурі переважає частка матеріальних, на кінець 2022 р. вона склала 97,9 %, що на 0,9 пункти менше порівняно з 2020 роком;

- за чутливістю до інфляційних процесів активи поділяються на монетарні та немонетарні. У 2022 році порівняно з 2020 роком вартість монетарних зросла на 647,5 тис. грн або на 94,7 %, тоді як немонетарних зросла на 2 млн. 117,7 тис. грн, або на 3,6 %. У структурі переважає частка немонетарних, відповідно 98,8 %, 98,5 % та 97,9 %.

- за рівнем ліквідності активи «XXX» поділяють:

1. Високоліквідні (грошові кошти), їх сума у 2022 році порівняно з 2020 роком знизилась на 1 тис. грн, або на 2,9 %.

2. Середньоліквідні (дебіторська заборгованість) – сума яких зросла на 773 тис. грн, або у 2,2 рази.

3. Низьколіквідні (запаси) – їх вартість збільшилась на 89 тис. грн або у 4,3 рази.

4. Важко-ліквідні (основні засоби) – вартість зросла на 1 млн. 996 тис. грн або на 3,4 %.

У структурі активів переважають протягом досліджуваних років важко-ліквідні активи.

За допомогою методу ланцюгових підстановок та табл. 3.5 визначено вплив середньорічної вартості майна та фондівіддачі на зміну чистого доходу від реалізації робіт, послуг «XXX».

Вихідні дані для факторного аналізу чистого доходу від реалізації робіт та послуг «XXX» за 2020, 2022 рр.

Показник	Умовні позначення	Роки		Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2022	абсолютне	Відносне
Середньорічна вартість майна, тис. грн	М	59918,7	63232,1	+3313,4	+5,5
Чистий дохід від реалізації робіт, послуг, тис. грн	ЧД	3448,9	5058,9	+1610	+46,7
Ресурсовіддача	РВ	0,06	0,08	+0,02	+33,3

Модель факторного аналізу чистого доходу від реалізації робіт і послуг «XXX»:

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{РВ}. \quad (3.1)$$

За даними табл. 3.5 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{М}_1 \times \text{РВ}_0 \quad (3.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 63232,1 \times 0,06 = 3793,9.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу від реалізації робіт і послуг «XXX», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 5058,9 - 3448,9 = +1610.$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості майна:

$$\Delta \text{ЧД}_\text{М} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0 \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧД}_\text{М} = 3793,9 - 3448,9 = +345.$$

2. Ресурсовіддачі:

$$\Delta \text{ЧД}_\text{РВ} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}} \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_\text{РВ} = 5058,9 - 3793,9 = +1265$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_\text{М} + \Delta \text{ЧД}_\text{РВ} \quad (3.6)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 345 + 1265 = +1610.$$

Факторний аналіз чистого доходу «ХХХ» показав, що за рахунок збільшення середньорічної вартості майна підприємства у 2022 році порівняно з 2020 роком на 3 млн. 313,4 тис. грн, або на 5,5 %, чистий дохід від реалізації робіт, послуг збільшився на 345 тис. грн; за рахунок підвищення ресурсовіддачі на 0,02 грн, або на 33,3 %, чистий дохід від реалізації робіт, послуг збільшився на 1 млн. 265 тис. грн. Перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Динаміка та структура джерел формування капіталу «ХХХ» відображено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Динаміка та структура джерел формування капіталу «ХХХ» за 2020 – 2022 рр. (станом на кінець року)

Види пасивів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Капітал всього –	59396,5	100	64209,9	100	62254,2	100	+2857,7	+4,8
1. Власний капітал	58111,3	97,8	62362,5	97,1	59807,8	96,1	+1696,5	+2,9
1.2. Нерозподілений прибуток	477,6	0,8	544,6	0,8	673,6	1,1	+196	+41,0
2. Зобов'язання і забезпечення	1285,2	2,2	1847,4	2,9	2446,4	3,9	+1161,2	+90,4
2.1. Поточні зобов'язання і забезпечення	1285,2	2,2	1847,4	2,9	2446,4	3,9	+1161,2	+90,4
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	376,2	0,6	611,1	1,0	1256	2,0	+879,8	У 3,3 р.

Аналіз даних табл. 3.6 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2022 р. збільшилась порівняно з 2020 р. на 2 млн. 857,7 тис. грн або на 4,8 %. Сума власного капіталу підприємства зросла на 1 млн. 696,5 тис. грн або на 2,9 %, за рахунок нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень «ХХХ» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 1 млн. 161,2 тис. грн, або на 90,4 % за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською заборгованістю.

З урахуванням поділу видів джерел формування капіталу за класифікаційними ознаками проаналізуємо склад, структуру та динаміку пасивів балансу «ХХХ» (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Склад, структуру та динаміку пасивів балансу «ХХХ» за 2020 – 2022 рр.
(станом на кінець року)**

Вид джерел формування капіталу (пасивів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	у %
За характером формування (власністю)								
Власний капітал	58111,3	97,8	62362,5	97,1	59807,8	96,1	+1696,5	+2,9
Позиковий капітал	1285,2	2,2	1847,4	2,9	2446,4	3,9	+1161,2	+90,4
Усього	59396,5	100	64209,9	100	62254,2	100,0	+2857,7	+4,8
За рівнем відповідальності власного капіталу								
Зареєстрований капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
Додатковий капітал	58111,3	100	62362,5	100	59807,8	100	+1696,5	+2,9
Усього	58111,3	100	62362,5	100	59807,8	100	+1696,5	+2,9
За тривалістю використання								
Постійний капітал	58111,3	97,8	62362,5	97,1	59807,8	96,1	+1696,5	+2,9
Змінний капітал	1285,2	2,2	1847,4	2,9	2446,4	3,9	+1161,2	+90,4
Усього	59396,5	100	64209,9	100	62254,2	100	+2857,7	+4,8
За періодом погашення зобов'язань								
Поточні зобов'язання	1285,2	100	1847,4	100	2446,4	100	+1161,2	+90,4
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього	1285,2	100	1847,4	100	2446,4	100	+1161,2	+90,4
За терміновістю оплати зобов'язань								
Найбільш термінові зобов'язання	408	0,7	645	1,0	1389	2,2	+981	У 3,4 р.
Постійні пасиви	58989	99,3	63565	99,0	60865	97,8	+1876	+3,2
Усього	59397	100	64210	100	62254	100	+2858	+4,8

Отже, аналіз складу, структури та динаміки пасивів балансу «XXX» показав, що:

- у 2022 році сума власного капіталу збільшилась на 1 млн. 696,5 тис. грн, або на 2,9 %, а вартість позикового капіталу зросла на 1 млн. 161,2 тис. грн, або на 90,4 %.

- у структурі пасивів за характером формування пасивів протягом 2020 – 2022 рр. переважає частка власного капіталу та становить 97,8 %, 97,1 % та 96,1 %.

- вартість додаткового збільшилася у 2022 році порівняно з 2020 роком на 1 млн. 696,5 тис. грн, або на 90,4 %.

- у структурі пасивів за тривалістю використання переважає частка постійного капіталу, на кінець 2022 року склала 96,1 %, при цьому його сума збільшилася у 2022 році порівняно з 2020 роком на 1 млн 696,5 тис. грн, або 2,9 %, сума змінного капіталу зросла на 90,4 %;

- сума зобов'язань та забезпечень «XXX» збільшилась на 2 млн. 858 грн або на 4,8 % за рахунок суми найбільш термінових зобов'язань, що зросли на 981 тис. грн або у 3,4 рази та постійних пасивів, що зросли на 1 млн. 876 тис. грн, або на 4,8 %.

Модель факторного аналізу показника загальної рентабельності капіталу «XXX»:

$$PK = \frac{\Phi P}{K} \times 100 = \frac{\Phi P \times ЧД}{K \times ЧД} \times 100 = \frac{\Phi P}{ЧД} \times 100 \times \frac{ЧД}{K} = PP \times КОК \quad (3.7)$$

Отже, на зміну загальної рентабельності капіталу «XXX» впливають два фактори: рентабельність продажу та коефіцієнт окупності (обертання) капіталу.

Розрахунок впливу факторів на зміну результативного показника проведемо за допомогою способів ланцюгових підстановок з використанням вихідних даних «XXX» (табл. 3.8). За даними табл. 3.8 проводиться розрахунок умовного показника загальної рентабельності капіталу «XXX», %:

$$PK_{ум} = PP_1 \times КОК_0 \quad (3.8)$$

$$PK_{ум} = 3,1 \times 0,058 = 0,180$$

Вихідні дані для факторного аналізу загальної рентабельності сукупного капіталу «XXX» за 2020, 2022 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2022	абсолютне	відносне, %
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток, тис. грн	ФР	226,2	157,3	-68,9	-30,4
Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг, тис. грн	ЧД	3448,9	5058,9	+1610	+46,7
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	59918,7	63232,1	+3313,4	+5,5
Загальна рентабельність капіталу, %	РК	0,4	0,25	-0,15	X
Рентабельність реалізації, %	РР	6,6	3,1	-3,5	X
Коефіцієнт окупності капіталу	КОК	0,058	0,080	+0,022	X

Загальна зміна (+;-) загальної рентабельності капіталу «XXX», пунктів:

$$\Delta PK = PK_1 - PK_0 \quad (3.9)$$

$$\Delta PK = 0,25 - 0,4 = -0,15$$

у тому числі за рахунок факторів:

- рентабельності продажу:

$$\Delta PK_{РП} = PK_{ум} - PK_0 \quad (3.10)$$

$$\Delta PK_{РР} = 0,18 - 0,4 = -0,22,$$

- коефіцієнта окупності (обертання) капіталу :

$$\Delta PK_{КОК} = PK_1 - PK_{ум} \quad (3.11)$$

$$\Delta PK_{КОК} = 0,25 - 0,18 = 0,07.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta PK = \Delta PK_{РП} + \Delta PK_{КОК} \quad (3.12)$$

$$\Delta PK = -0,22 + 0,07 = -0,15.$$

Отже, зменшення загальної рентабельності сукупного капіталу «XXX» із 0,4 % у 2020 році до 0,25 % у 2022 році, тобто на 0,15 пункти, пояснюється впливом наступних чинників:

- за рахунок зниження рентабельності реалізації на 3,5 пункти, загальна

рентабельність сукупного капіталу зменшилася на 0,22 пункти;

- внаслідок збільшення коефіцієнта окупності (обертання) капіталу на 0,022 пункти, загальна рентабельність сукупного капіталу збільшилась на 0,07 пункти.

Проведемо аналіз показників структури джерел формування капіталу «XXX», використовуючи дані табл. 3.9.

Таблиця 3.9

**Показники структури джерел формування капіталу
«XXX» за 2020 - 2022 рр.**

Показники	Нормативне значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -) 2022 р. до 2020 р.
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,978	0,971	0,961	-0,018
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,022	0,029	0,039	+0,018
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,022	0,030	0,041	+0,019
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	45,216	33,757	24,447	-20,768

Результати виконаних розрахунків свідчать про високий рівень фінансової стійкості «XXX» за показниками структури джерел формування капіталу.

Так, значення коефіцієнта автономії вказує на те, що на кінець звітного року частка власного капіталу у валюті балансу становить 96,1 %, це на 0,018 пункт менше порівняно з 2020 роком, але на 0,461 пункти більше, ніж норматив (> 0,5).

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу збільшився відповідно з 0,022 до 0,039, що свідчить про зниження рівня фінансової незалежності підприємства від кредиторів.

Позитивними також є показники фінансового ризику та фінансової стабільності. Зокрема, коефіцієнт фінансового ризику збільшився з 0,022 у 2020 році до 0,041 у 2022, при нормативі < 1.

Коефіцієнт фінансової стабільності протягом 2022 року є вище нормативного – на 24,447 пункти.

В цілому, можна зробити висновок, що показники структури капіталу є

вище нормативного значення та свідчать про те, що «XXX» є фінансово стійкий фінансовий стан та є незалежним від кредиторів.

3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості

Планування, організація та управління розрахунками з дебіторами відіграють важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю. Для оцінки поточного стану управління підприємством має сенс проводити кількісний та якісний аналіз. Важливо проаналізувати показники та оцінити поточний стан дебіторської заборгованості.

Існує п'ять основних етапів аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві, які функціонально пов'язані між собою.

На першому етапі визначається об'єкт аналізу, мета та завдання аналізу. В даному випадку об'єктом дослідження є дебіторська заборгованість. Метою аналізу є визначення повноти, своєчасності та правильності проведення операцій з дебіторською заборгованістю підприємства.

Завдання полягають у визначенні повноти, своєчасності та достовірності розрахунків підприємства з дебіторами, якості дебіторської заборгованості за допомогою загальних і приватних показників, виявленні факторів і причин їх зміни.

На другому етапі аналізу дебіторської заборгованості компанія збирає та обробляє джерела інформації: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Примітки до річної фінансової звітності. Для «XXX» це фінансова звітність малого підприємства.

Для внутрішнього аналізу використовується інформація аналітичного обліку.

Третій етап комплексного аналізу дебіторської заборгованості є найбільш об'ємним і трудомістким.

Це пов'язано з тим, що існує багато методів комплексного аналізу

дебіторської заборгованості, включаючи специфічні показники та коефіцієнти. Наприклад, на основі фінансової звітності (форми 1 і 2) можна визначити ряд показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості.

На четвертому етапі аналізу дебіторської заборгованості узагальнюють і систематизують отримані результати та роблять відповідні висновки про стан дебіторської заборгованості підприємства.

На завершальному етапі приймаються управлінські рішення, які сприяють підвищенню економічної ефективності діяльності підприємства.

Слід приймати управлінські рішення, які сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства та зниженню ризику неповернення боргів.

Отже, визначивши мету, завдання, джерела аналізу «XXX», перш за все, за допомогою аналітичних таблиць проаналізуємо динаміку, структуру дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства (табл. 3.10).

Аналіз табл. 3.10 показав, що сума дебіторської заборгованості «XXX» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 648,3 тис. грн або на 99,7 %, за рахунок суми іншої поточної дебіторської заборгованості, яка зросла на 1,3 тис. грн, або у 2,2 рази та за розрахунками з бюджетом, що збільшились на 10,8 тис. грн, або у 8,2 рази.

Таблиця 3.10

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
«XXX» за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію	647,6	99,6	722,8	92,1	1283,8	98,9	+636,2	+98,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
З бюджетом	1,5	0,2	55,9	7,1	12,3	0,9	+10,8	У 8,2 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	1,1	0,2	5,9	0,8	2,4	0,2	+1,3	У 2,2 р.
Всього	650,2	100	784,6	100	1298,5	100	+648,3	+99,7

Збільшення відмічено по заборгованості за продукцію «ХХХ» на 636,2 тис. грн, або на 98,2 %.

У структурі дебіторської заборгованості «ХХХ» за 2020 – 2022 рр. переважає частка заборгованості за продукцію – 99,6 %, 92,1 % та 98,9 %.

Використавши дані фінансової звітності досліджуваного підприємства проаналізуємо динаміку та структуру поточних зобов'язань «ХХХ» у табл. 3.11.

У 2022 р. порівняно з 2020 р. сума поточних зобов'язань зросла на 879,8 тис. грн або у 3,3 рази.

У складі поточних зобов'язань «ХХХ» збільшення відмічено по таких складових: сумі заборгованості за товари, роботи та послуги на 631,1 тис. грн або у 129,8 рази, за розрахунками з бюджетом на 5,1 тис. грн, за розрахунками за страхуванням на 18,9 тис. грн та за розрахунками з оплати праці на 224,7 тис. грн.

Таблиця 3.11

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень
«ХХХ» за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1.Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	376,2	100	611,1	100	1256	100	+879,8	У 3,3 р.
товари, роботи, послуги	4,9	1,3	165,2	27,0	636	50,6	+631,1	У 129,8 р.
розрахунками з бюджетом	85,3	22,7	78,3	12,8	90,4	7,2	+5,1	+6,0
розрахунками зі страхування	56,6	15,0	75,2	12,3	75,5	6,0	+18,9	+33,4
розрахунками з оплати праці	229,4	61,0	292,4	47,8	454,1	36,2	+224,7	+98,0
Всього:	376,2	100	611,1	100	1256	100	+879,8	У 3,3 р.

Аналізуючи структуру поточної заборгованості «ХХХ», можна зробити висновок, що протягом 2022 року переважає частка заборгованості за товари, роботи та послуги – 50,6 %. У 2020 – 2021 рр. переважає частка за розрахунками з оплати праці – 61 % та 47,8 %.

У умовах військового стану переважна більшість вітчизняних підприємств віддає перевагу продажу товарів не в кредит, а за фактом оплати. Однак конкуренція диктує свої умови: товари відвантажуються, оборотні активи зменшуються, дебіторська та кредиторська заборгованість зростає.

Тому логічно, що продовженням аналізу стану заборгованості «ХХХ» є порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості з метою дотримання стабільності фінансового стану. Перед аналізом поточної дебіторської та кредиторської заборгованості «ХХХ» ставляться такі завдання:

- формування реальної кредитної політики (строків кредитування, системи знижок);
- обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- чітке, своєчасне визначення моменту сповільнення або прискорення погашення заборгованості покупцями;
- контроль за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості та вивчення причин недотримання договірної дисципліни;
- оцінка покупців з точки зору надійності (ймовірності оплати);
- з'ясування причин прострочки дебіторської заборгованості;
- оцінка ефективності дебіторської заборгованості.

Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.12 та графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості «ХХХ» за 2020 – 2022 рр. (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Порівняльний аналіз динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості «ХХХ» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

Отже, протягом 2020 та 2022 рр. переважає дебіторська заборгованість над кредиторською відповідно на 274 тис. грн, на 173,5 тис. грн та 42,5 тис. грн. На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості підприємства і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

Таблиця 3.12

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості

«XXX» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

(станом на кінець року)

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	647,6	4,9	+642,7	-
З бюджетом	1,5	85,3	-	+83,8
Інша дебіторська заборгованість	1,1	-	+1,1	-
Зі страхування	-	56,6	-	+56,6
З оплати праці	-	229,4	-	+229,4
Всього	650,2	376,2	+274	-
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	722,8	165,2	+557,6	-
З бюджетом	55,9	78,3	-	+22,4
Інша дебіторська заборгованість	5,9	-	+5,9	-
Зі страхування	-	75,2	-	+75,2
З оплати праці	-	292,4	-	+292,4
Всього	784,6	611,1	+173,5	-
2022 р.				
За товари, роботи та послуги	1283,8	636	+647,8	-
З бюджетом	12,3	90,4	-	+78,1
Інша дебіторська заборгованість	2,4	-	+2,4	-
Зі страхування	-	75,5	-	+75,5
З оплати праці	-	454,1	-	+454,1
Всього	1298,5	1256	+42,5	-

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості «XXX» і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства

Оскільки дебіторська заборгованість є однією зі складових оборотних активів комунальних підприємств (в т. ч. і «ХХХ»), а кредиторська заборгованість-одним із позикових ресурсів, що доповнюють оборотні активи, це питання має кілька можливих практичних аспектів.

По-перше, чим швидше обертається дебіторська заборгованість, тобто чим частіше «ХХХ» розраховується з дебіторами, тим менший залишок дебіторської заборгованості на балансі на кожну дату, і навпаки.

Аналогічна залежність існує між оборотністю кредиторської заборгованості та залишком на балансі «ХХХ».

По-перше, якщо дебіторська заборгованість «ХХХ» обертається швидко, а кредиторська - повільно, остання повністю покриває дебіторську заборгованість і, крім того, слугує джерелом коштів для інших елементів оборотних активів. З цієї точки зору, швидша оборотність дебіторської заборгованості та повільніша оборотність кредиторської заборгованості покращує фінансовий стан «ХХХ».

Під нормальною дебіторською та кредиторською заборгованістю тут мається на увазі нормальна дебіторська та кредиторська заборгованість, а непрострочена або безнадійна дебіторська заборгованість, яка ще не була списана.

А по-друге, швидка оборотність дебіторської заборгованості та повільна оборотність кредиторської заборгованості можуть одночасно знижувати показники платоспроможності «ХХХ».

Тому, навіть якщо «ХХХ» має можливість контролювати терміни платежів дебіторів і розрахунків з кредиторами, вона не може нескінченно зменшувати перші і нескінченно збільшувати другі.

За даними табл. 3.13 проведемо комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості «ХХХ».

**Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості
«XXX» за 2020 – 2022 рр.**

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсолютне	відносне,%
Вихідні дані					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	3448,9	3888,9	5058,9	+1610	+46,7
2. Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн	591,1	512,2	1041,6	+450,5	+76,2
3. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн	591,1	512,2	1041,6	+450,5	+76,2
4. Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості, тис. грн	425,2	493,7	933,6	+508,4	У 2,2 р.
5. Середньорічна вартість майна (капіталу), тис. грн	59918,7	61803,2	63232,1	+3313,4	+5,5
6. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	656,8	932,8	1363,8	+707	У 2,1 р.
Показники оцінки стану дебіторської заборгованості					
7. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,835	7,593	4,857	-0,978	x
8. Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	62	47	74	+12	+19,4
9. Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	1	0,8	1,6	+0,6	x
10. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	90	54,9	77,9	-12,1	x
11. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	1,390	1,037	1,116	-0,274	x
12. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації, %	17,1	13,2	20,6	+3,5	x

Отже, стан показників, що характеризують дебіторську заборгованість «XXX» наступні:

– коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився з 5,835 у 2020 році до 4,857 у 2022 році, відповідно тривалість одного обороту заборгованості дебіторів збільшилась на 12 днів, або на 19,4 %, що свідчить про сповільнення оборотності дебіторської заборгованості;

– питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 0,6 пункти, що пов'язано із випереджаючим підвищенням суми поточної дебіторської заборгованості (на 76,2 %) порівняно із збільшенням середньорічної вартості майна (на 5,5 %)

– питома вага дебіторської заборгованості у оборотних активах зменшилась на 12,1 пункти;

– дебіторська заборгованість протягом 2020 – 2022 рр. перевищує кредиторську про що свідчить відношення дебіторської заборгованості до кредиторської відповідно 1,390, 1,037 та 1,116 пункти.

– показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), збільшився на 3,5 %.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) «XXX»:

$$\text{ЧД} = \text{ДЗ} \times \text{Кобдз}. \quad (3.13)$$

За даними табл. 3.13 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ДЗ}_1 \times \text{Кобдз}_0. \quad (3.14)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 1041,6 \times 5,835 = 6077,736.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) «XXX», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.15)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 5058,9 - 3448,9 = +1610$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Суми дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (3.16)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = 6077,736 - 3448,9 = +2628,836.$$

2. Коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}. \quad (3.17)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = 5058,9 - 6077,736 = -1018,836.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧДдз} + \Delta \text{ЧДкодз} . \quad (3.18)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 2628,836 - 1018,836 = +1610$$

Факторний аналіз чистого доходу «ХХХ» показав:

– за рахунок зниження у 2022 році порівняно з 2020 роком коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на 0,978 пункти, чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 2 млн. 628,836 тис. грн;

– за рахунок збільшення середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості на 450,5 тис. грн, або на 76,2, чистий дохід знизився на 1 млн. 18,836 тис. грн;

– перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Облікована сума дебіторської заборгованості на балансі суб'єктів господарювання (рядки 1125 – 1155 «Балансу (Звіту про фінансовий стан)») – досить часте явище. Такі суми можна розглядати в якості засобу погашення кредиторської заборгованості; частини продукції, проданої покупцям, наданих робіт та послуг, які не є оплаченими; як складовою оборотних активів підприємства.

Вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан «ХХХ» можна розглядати по-різному. Дебіторська заборгованість включає в себе:

- заборгованість, яка може бути визнана сумнівною або безнадійною. Це призводить до збитків, а іноді й до неплатоспроможності «ХХХ»;

- кошти вилучаються з обігу і сповільнюється оборотність. Це призводить до збільшення кредиторської заборгованості «ХХХ» (недостатньо коштів на банківському рахунку або готівки для оплати);

- зниження показників ліквідності та платоспроможності через дефіцит грошових коштів. Це призводить до зниження економічного потенціалу та конкурентоспроможності підприємства;

- зниження прибутковості «ХХХ». Це призводить до зменшення податкових платежів та відрахувань до бюджету.

Для визначення впливу заборгованості дебіторів «ХХХ» на фінансовий стан

підприємства:

1. Визначимо ліквідність балансу, оскільки дебіторська заборгованість є середньо-ліквідним активом. Ліквідність балансу визначається за інформацією «Балансу «Звіту про фінансовий стан».

Проведемо аналіз динаміки та структури активів «XXX» за рівнем ліквідності у табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Динаміка та структура активів для визначення ліквідності «XXX» за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)

Види активів за рівнем ліквідності	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	питомої ваги, п.п.	у %
1. Високоліквідні активи	34	0,1	175	0,3	33	0,0	-1	-0,1	-2,9
2. Середньо-ліквідні активи	665	1,1	859	1,3	1438	2,3	+773	+1,2	У 2,2 р.
3. Низьколіквідні активи	27	0,0	107	0,2	116	0,2	+90	+0,2	У 4,3 р.
4. Важколіквідні, або активи, що важко реалізуються	58671	98,8	63070	98,2	60667	97,5	+1996	-1,3	+3,4
Разом	59397	100	64210	100	62254	100	+2858	X	+4,8

Аналіз активів за рівнем ліквідності «XXX» показав, що їх вартість збільшилась у 2022 р. порівняно з 2020 р. на 2 млн. 858 тис. грн, або на 4,8 %. У розрізі активів відмічено зниження вартості високоліквідних активів на 1 тис. грн або на 2,9 %. Зростання відмічено по вартості низько-ліквідних активів – 90 тис. грн, або у 4,3 рази, середньо-ліквідних активів на 773 тис. грн, або у 2,2 рази. Зростання також відмічено по вартості важко-ліквідних на 1 млн. 996 тис. грн, або на 3,4 %.

У структурі активів підприємства за 2020 - 2022 рр. переважала частка важко-ліквідних активів – 98,8 %, 98,2 % та 97,5 %.

**Динаміка та структура пасивів за терміновістю «XXX» за 2020 - 2022 рр.
(станом на кінець року)**

Види пасивів за терміном оплати	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	питомої ваги, п.п.	у %
1. Найбільш строкові зобов'язання	408	0,7	645	1,0	1389	2,2	+981	+1,5	У 3,4 р.
2. Постійні пасиви	58989	99,3	63565	99,0	60865	97,8	+1876	-1,5	+3,2
Разом	59397	100	64210	100	62254	100	+2858	X	+4,8

Аналіз пасивів за терміном оплати «XXX» показав, їх сума у 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилась на 2 млн. 858 тис. грн, або на 4,8 %, за рахунок вартості найбільш строкових зобов'язань, які зросли на 981 тис. грн, або у 3,4 рази та постійних пасивів, що збільшилися 1 млн. 876 тис. грн, або на 3,2 %.

У структурі пасивів «XXX» протягом 2020 - 2022 рр. переважає частка постійних пасивів – 99,3 %, 99 % та 97,8 %. Баланс підприємства, на думку багатьох вчених, вважається абсолютно ліквідним, якщо: $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$, тобто актив відповідної ліквідності повинен покривати пасив відповідної терміновості. Оцінка ліквідності «XXX» представлено у табл. 3.16. Отже, аналіз ліквідності балансу показав, що протягом досліджуваних років баланс «XXX» має ознаки ліквідного, що пояснюється надлишком середньоліквідних та низьколіквідних активів.

Таблиця 3.16

**Оцінка ліквідності балансу «XXX»
за 2020 - 2022 рр., тис. грн**

Умовні позначення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки		
		2020	2021	2022
A1-П1	Високоліквідних активів	-374	-469	-1356
A2-П2	Середньоліквідних активів	+665	+859	+1438
A3-П3	Низьколіквідних активів	+27	+107	+116
	Разом	+317	+496	+198

2. Проведемо факторний аналіз коефіцієнта загальної ліквідності. За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів (в числі яких є дебіторська заборгованість) на зміну коефіцієнта загальної ліквідності «XXX» (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності «XXX» за 2020, 2022 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2022	абсолютне	відносне, %
1. Оборотні активи, тис. грн	ОА	725,1	1587,2	+862,1	У 2,2 р.
2. Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	1285,2	2446,4	+1161,2	+90,4
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	0,564	0,649	+0,085	x

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (3.19)$$

За даними табл. 3.17 проводиться розрахунок умовного значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = \frac{ОА_1}{ПЗ_0} \quad (3.9)$$

$$КЗЛ_{ум} = 1587,2/1285,2=1,235$$

Загальна зміна (+;-) коефіцієнта загальної ліквідності «XXX»:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0. \quad (3.20)$$

$$\Delta КЗЛ = 0,649 - 0,564 = +0,085$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Оборотних активів:

$$\Delta КЗЛ_{оа} = КЗЛ_{ум} - КЗЛ_0. \quad (3.21)$$

$$\Delta КЗЛ_{оа} = 1,235 - 0,564 = +0,671.$$

2. Поточних зобов'язань:

$$\Delta КЗЛ_{пз} = КЗЛ_1 - КЗЛ_{ум} \quad (3.22)$$

$$\Delta КЗЛ_{пз} = 0,649 - 1,235 = -0,586.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta\text{КЗЛ} = \Delta\text{КЗЛ}_{\text{оа}} + \Delta\text{КЗЛ}_{\text{пз}} \quad (3.23)$$

$$\Delta\text{КЗЛ} = 0,671 - 0,586 = +0,085.$$

Отже, коефіцієнт загальної ліквідності «ХХХ» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшився на 0,085 пункти, в тому числі за рахунок зростання вартості оборотних активів на 862,1 тис. грн, або у 2,2 рази, коефіцієнт збільшився на 0,671 пункти; за рахунок збільшення суми поточних зобов'язань на 1 млн. 161,2 тис. грн, або на 90,4 %, коефіцієнт знизився на 0,586 пункти. Перевірка підтвердила правильність розрахунків.

З метою зменшення простроченої заборгованості підприємств житлово-комунального господарства необхідно вжити таких заходів: створити на підприємствах спеціальні відділи по роботі з боржниками; аналізувати дебіторську заборгованість за термінами її погашення; аналізувати дані про боржників. Визначити рівень платоспроможності боржника, тобто рівень платоспроможності боржника та джерела фінансування заходів з розвитку відносин зі споживачем; підготовка реєстру боржників відповідно до категорії споживача, суми заборгованості та строків заборгованості; розробити відповідну політику роботи з кожною групою боржників.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

Розрахунки з підзвітними особами є майже на всіх підприємствах. Відтак, «підзвітна особа – працівник установи, який отримав під звіт кошти для майбутніх видатків». Підзвітна сума – кошти, видані працівникові установи на витрати, пов'язані зі службовими відрядженнями або на адміністративно-господарські витрати». Кошти, видані під звіт, можуть бути використані на такі цілі: господарські потреби; закупівлю продукції, товарів, оплату послуг; відрядження.

Грошові кошти під звіт видають в готівковій формі, а також у вигляді електронних грошей шляхом перерахування коштів на корпоративні або інші картки. Згідно п 170.9.1. ПКУ до підтвердних документів належать: транспортні квитки (як паперові, так і електронні); документи на проживання, в тому числі страхові поліси; виписки та/або відомості, що підтверджують списання коштів з рахунку, до якого прив'язані платіжні інструменти (картки); інші документи, що підтверджують понесені витрати. Якщо таких документів немає, виникає оподатковуваний дохід підзвітної особи.

Згідно Податкового Кодексу України подавати авансовий звіт потрібно лише з двох підстав: наявності оподатковуваного доходу, визначеного відповідно до підпункту 170.9.1 ПК, з метою розрахунку суми податку; використання платником готівки понад суму добових витрат (включаючи отриману із застосуванням платіжних інструментів).

Дослідивши основні положення обліку розрахунків з підзвітними особами на «ХХХ» можна зробити висновок:

- облік на підприємстві ведеться згідно з нормами Податкового Кодексу України, НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку;

- синтетичний облік розрахунків з підзвітними особами ведуть на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», зокрема субрахунку

372 «Розрахунки з підзвітними особами». Сальдо субрахунку може бути як дебетовим, так і кредитовим. Такі показники відображаються у балансі розгорнуто: дебетове сальдо - в складі оборотних активів, кредитове сальдо - в складі зобов'язань підприємства;

- записи на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних з розрахунками з підзвітними особами, є своєчасними та правильними, що дає змогу накопичувати інформацію, необхідну для складання фінансової звітності;

- інформація про дебіторську заборгованість «ХХХ» розкривається у фінансовій звітності - Балансі, Звіті про рух грошових коштів та Примітках до фінансової звітності.

У результаті проведеного дослідження діагностики фінансово-економічної діяльності «ХХХ» за 2020 – 2022 рр. встановлено: вартість майна товариства порівняно з 2020 роком збільшилася на 4,8 %; у структурі майна переважає частка оборотних активів (на кінець 2022 р. частка склала 97,5 %); у складі джерел формування капіталу переважає у 2020 - 2022рр. частка власного капіталу – 98,8 %, 98,2 % та 97,5 %; на кінець 2022 р. фінансові показники «ХХХ» характеризують фінансовий стан як неліквідний, натомість баланс має ознаки ліквідного, є незалежним від кредиторів та фінансово стійким.

Аналіз майнового стану «ХХХ» показав:

- за характером участі у господарському процесі та швидкості обороту переважає частка необоротних – 98,8 %, 98,2 % та 97,5 %; за формою функціонування матеріальні активи зросли на 3,6% та фінансові – на 94,7 %, у структурі переважає частка матеріальних, на кінець 2022 р. вона склала 97,9 %;

- за чутливістю до інфляційних процесів переважає частка немонетарних, відповідно 98,8 %, 98,5 % та 97,9 %; за рівнем ліквідності переважають важколіквідні активи;

- аналіз ліквідності балансу показав, що протягом досліджуваних років баланс «ХХХ» має ознаки ліквідного, що пояснюється надлишком середньо- та низьколіквідних активів.

Аналіз дебіторської заборгованості показав:

- сума боргів підприємству у 2022 році проти з 2020 роком збільшилась на 99,7 %, за рахунок суми іншої поточної дебіторської заборгованості у 2,2 рази та з бюджетом - у 8,2 рази. Сума заборгованості за роботи та послуги зросла на 98,2 %, вона ж переважає у загальній сумі дебіторки;

- протягом 2020 та 2022 рр. переважає дебіторська заборгованість над кредиторською відповідно на 274 тис. грн, на 173,5 тис. грн та 42,5 тис. грн;

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився, відповідно тривалість одного обороту збільшилась на 12 днів, або на 19,4 %, що свідчить про сповільнення оборотності дебіторської заборгованості;

- питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 0,6 пункти, тоді як у оборотних активах зменшилась на 12,1 пункти;

- факторний аналіз впливу дебіторської заборгованості на чистий дохід показав, що зниження коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості призвело до зростання чистого доходу від реалізації робіт і послуг на 2 млн. 628,836 тис. грн.

Для забезпечення ефективного управління дебіторською заборгованістю «XXX» необхідно:

- створити спеціальний підрозділ з дебіторської заборгованості;
- впорядкувати систему пільг та субсидій громадянам на утримання житла;
- впровадити жорсткіші штрафні санкції за несвоєчасну оплату для зміцнення платіжної дисципліни.